

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Дидактичні матеріали

Didactic materials

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ В ОСВІТІ

EU VALUES IN EDUCATION

Дидактичні матеріали підготовлені в рамках імплементації проєкту напряму Жана Монне «Європейські цінності різноманіття та інклюзії для сталого розвитку» Erasmus+ Jean Monnet Project «European values of diversity and inclusion for sustainable development» (EVDISD) 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT та у співпраці із проєктом Кафедра Жана Монне «Соціальні та культурні аспекти Європейських Студій»(SCAES)620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR.

НПУ ім. М.П. Драгоманова - 2021.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Розробники:

Марья Нестерова - доктор філософських наук, професор, професор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова;

Олена Оржель - доктор політичних наук, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України;

Марина Деліні - доктор економічних наук, доцент, професор Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Олена Яценко - кандидат філософських наук, доцент, доцент Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.

Дані дидактичні матеріали розроблені в рамках Жана Монне Проекту «Європейські цінності різноманіття та інклюзії для сталого розвитку» Erasmus+ Jean Monnet Project “European Values of Diversity and Inclusion for Sustainable Development” (EVDISD) 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT. Зазначений проєкт фінансується за підтримки Європейської Комісії. Публікація відображає точку зору лише авторів і Комісія не може відповідати за будь-яке використання інформації, яка в них міститься. The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

1. Актуальність дослідження європейських цінностей в освіті.

Цінності є важливою сферою життя людей, чинником розвитку соціального та освітнього просторів, які саме цінностями пов'язані між собою. Толерантність, соціальна згуртованість суспільства є ключовими в умовах складних викликів сьогодення. Не тільки для України, а й для Європейського Союзу актуальним завданням для методологів, філософів, дослідників освіти є пошук не просто спільної платформи цінностей, а й діючих чинників соціальної згуртованості суб'єктів освітнього простору. Діючою гіпотезою, яка більш подібна до очевидної теореми, навіть аксіоми, є важлива роль цінностей в згуртуванні спільнот різного рівня та характеру організації, зокрема, освітніх спільнот. Цінності є головними рушіями людської поведінки, і вони є фокусом усіх соціальних інновацій, зокрема, в освіті. Основоположним принципом освіти, заснованої на цінностях, є зв'язок, поєднання індивідів у спільному баченні, прагненнях та діях. Така єдність можлива за умови взаємної довіри, поваги та відчуття безпеки.

У такий спосіб освіта постає ефективним засобом орієнтації в семіотично-семантичному полі культури, формування необхідних топологічних навичок у інформаційній сфері сучасної культури. Іншими словами, освіта-це інструмент управління та прийняття обґрунтованих рішень.

Причиною дискусій про зміст цінностей, що мають закріплюватися і транслюватися освітою, справедливо називають помилкове прагнення відокремити об'єктивні факти від суб'єктивних оцінок (Halliday J., 1996). Технократичний інструменталізм неоднозначно корелює із ліберальними та демократичними цінностями. Також помилковим є уявлення про об'єктивний характер гуманітарної, тобто ціннісної, освіти та фахової, або компетентнісної.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Будь-яка практика, професійна або побутова, є втіленням таких зразків та пріоритетів, що створюються і тиражуються спільнотою. Професійна діяльність не здійснюється окремо і незалежно від сталих стратегій життєдіяльності. Відповідно, ціннісно-орієнтована освіта є комплексним і системним явищем, а не локальним проявом корекційного впливу на учнів.

Значення цінностей в освіті має відношення не тільки до змісту та якості навчання. Наявні позитивні та дружні взаємини, атмосфера згуртованості та довіри стимулюють творчі та пізнавальні здібності дітей, мотивують до кращих результатів в навчанні, а саме формують прагнення «інтелектуальної глибини», «саморефлексії» та «комунікативної компетентності» (Lovat T. J., Clement N. D., 2008). Такі спостереження дають підстави для переосмислення стратегій виховного процесу з орієнтацією на добробут і прогрес учнів у навчанні та розвитку.

Трансформація особистості, її принципів, поглядів та переконань можлива на основі інтеріоризації та визнання цінностей (Proctor G., Cahill J., Gore S., Lees J., Shloim N., 2021) Інтеграція в соціум є трансакцією від незнання до ви-знання та прийняття ідеалів та цілей спільноти.

Наведемо основні принципи освіти, орієнтованої на цінності: «“Свідомість цінностей” - роздуми над цінностями всередині та поза освітнім виміром та змінами поведінки; “Благополуччя” - розвиток емпатії та відповідальної поведінки особистості; “Діяльність” - здатність робити вибір, діяти незалежно та запроваджувати цінності в реальному та глибоко залученому способі; “Зв’язаність” - завдяки спільним цілям та практикам у навчанні на основі цінностей, що призводить до розвитку взаємних почуттів поваги, довіри та безпеки; та різноманітні можливостей співпраці»¹.

---

¹ Nesterova M, Dielini M., Shynkaruk L, Yatsenko O. (2020). Trust as a cognitive base of social cohesion in the university communities, International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Сучасне українське суспільство перебуває у транзитивному стані імплементації європейських цінностей свободи та демократії, ліберальної економіки та якісної освіти, свідомого використання ресурсів та екологічного пріоритету виробництва і споживання. Згідно поглядам відомого вченого та керівника Світового дослідження цінностей (The World Values Survey) Р. Інгелгарта, розвиток демократії притаманний суспільствам, в яких попит на свободу переважає наявну інституційну пропозицію, або, в якому активність громадянського суспільства забезпечує прозорість, публічність та підзвітність діяльності владних структур. Відповідно до результатів опитувань соціологічної групи СОЦІС, проведених навесні 2015 р., в Україні відмічається світоглядна аксіологічна трансформація: цінності самореалізації як передумови ефективності демократичного устрою переважають в суспільних настроях над цінностями виживання, притаманних авторитарним спільнотам.

Цей перехід зафіксовано й на державному рівні, зокрема в Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та ін. В цих документах зазначається, що перехід до сталого розвитку означає зміну ціннісних орієнтацій, а саме пріоритет цінностей свободи, рівності, солідарності, толерантності, поваги до природи та спільної відповідальності. Такі трансформації мають метою не тільки європейську і світову інтеграцію нашої держави, але й забезпечення високого рівня життя в країні, розвиток економіки, культури, якісної освіти, збереження екосистем. Державні реформи в сфері освіти в Україні спрямовані на побудову майбутнього країни, і тому особливий акцент надається освіті, що ґрунтується на цінностях. Відповідно, постає питання про філософський дискурс цінності, їх суспільну атрибуцію, культурний контекст становлення та локальний контекст імплементації. Ця

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

проблема особливо актуальна для нашої країни з огляду на зіткнення ідеологій демократичної України та т. зв. «руського миру», що спричинило як внутрішнє соціальне напруження, так і стало приводом для виправдання зовнішньої агресії. Іншими словами, монологічні освітянські практики, притаманні радянській тоталітарній моделі суспільного устрою, для сучасного українського суспільства є не тільки застарілими та неефективними, але й небезпечними.

У 2020 році університет імені М. П. Драгоманова став виконавцем двох міжнародних наукових проектів - Кафедри Жан Моне «Соціальні та культурні аспекти європейських досліджень» (SCAES) 620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR та Проекту Жана Моне «Цінності ЄС: Різноманітність та інклюзія для сталого розвитку» (EVDISD) 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT. Ці проекти передбачають дослідження та поширення європейських цінностей та успішних практик їх ствердження у навчальних курсах, що стосуються міжкультурного діалогу, європейської політики соціальної згуртованості, культурної політики ЄС та інших.

Метою дослідження є не тільки філософський дискурс змісту та суспільного запиту на освіту, що ґрунтується на цінностях, зокрема на цінностях та принципах сталого розвитку. Метою дослідження є розробка практичної методології, яка дала б можливість українським освітянам бути конкурентоспроможними на світовому рівні.

Методологія дослідження полягає у філософсько-категоріальному аналізі цінностей, спробі їх типологізації та інтерпретації освіти як інституціонального поля формування та впливу цінностей на суспільство в цілому та динаміку суспільного життя зокрема.

Отже, Україна потребує ціннісно-орієнтованої освіти. І в цьому ключі протиріччя між сталими локалізаціями ціннісних орієнтирів на рівні окремих країн, спільнот, установ не означають нездоланих перешкод для сталого

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

розвитку. Демократичні цінності культурного різноманіття та інклюзії, довіри та відповідальності, соціальної згуртованості та творчої самореалізації мають пройти свій шлях трансформації від абстрактних принципів до конкретних регулятивів та технік педагогічної діяльності в українському суспільстві. Це шлях діалогу, широкого громадського обговорення змісту, формату, системи забезпечення якості освіти тощо.

2. Історія досліджень європейських цінностей в освіті в НПУ ім. М.П. Драгоманова

Історія досліджень європейських цінностей в освіті в НПУ ім. М.П. Драгоманова почалась з впровадження Модулю Жана Монне «Соціальна згуртованість в освіті та врядуванні: Європейські Студії» (2017 – 2020) під керівництвом професора М. Нестерової. Було проведено серію досліджень рівню соціальної згуртованості університетських спільнот. Для досліджень було адаптовано модель «Радар соціальної згуртованості». «Радар соціальної згуртованості» (Social Cohesion Radar)². Важливість методологічного та практичного застосування цієї моделі визначається тим, що такий складний соціокультурний феномен як соціальна згуртованість, не може бути виміряна прямо, на відміну від, наприклад, фізичних показників (температура, щільність, зв'язність та ін.). Це складний соціальний концепт, який описується, відповідно, складною системою параметрів у вигляді низки окремих показників, які об'єднані в загальний індекс. «Соціальні характеристики (у нашому випадку – соціальна згуртованість), які не можуть бути безпосередньо виміряні, часто називають конструктами й вимірюють за допомогою факторів або прихованих характеристик. Соціальну згуртованість можна визначити як

2

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

ступінь соціальної спільності в територіально визначеній геополітичній спільноті. Соціальна згуртованість є характеристикою колективу, що проживає у структурі, а не окремих його членів. Згуртоване суспільство може характеризуватися надійними соціальними відносинами, позитивною емоційною пов'язаністю своїх членів зі спільнотою / державою й вираженим акцентом на загальне благо» [1]. Слід зазначити, що оригінальна модель соціальної згуртованості, «Радар соціальної згуртованості», може бути застосована для спільнот різного рівня, без підкреслення територіального спільного проживання (саме тому, авторами даної статті було застосовано цю модель на рівні університетської спільноти).

Особливість моделі «Радар соціальної згуртованості» полягає в ієрархічній структурі цих показників, які описують складний концепт соціальної згуртованості. Це структура генералізованих доменів, кожен з яких описується трьома сферами, кожна з цих трьох сфер описується показниками, які можуть бути виміряні окремо. Фактично, кожна з цих сфер є цінностями, які проявлені в суспільному житті, в даному випадку в освітньому середовищі.

Так, домен «Соціальні відносини» включає такі сфери :

- соціальні зв'язки,
- віра в людей ;
- прийняття інакшості.

Домен «Пов'язаність» містить такі сфери:

- силу ідентифікації себе з державою / спільнотою,
- рівень довіри до інститутів;
- відчуття справедливості.

Третій домен, «Орієнтація на загальне благо», охоплює сфери:

- рівень солідарності та взаємодопомоги,
- ступінь визнання соціальних норм;
- ступінь громадської залученості.

Отже, на основі методики Social Cohesion Radar аналіз показників соціальної згуртованості відбувається за наступними індексами (поведінковими характеристиками) [5]:

Домен	Сфера	Опис (люди в цьому суспільстві...)
Соціальні відносини	Соціальні зв'язки	мають сильні соціальні зв'язки
	Віра в людей	високо довіряють одне одному
	Прийняття інакшості	вважають індивідів з відмінними ціннісними орієнтаціями та стилями життя за рівноцінних
Пов'язаність	Ідентифікація	відчувають сильний зв'язок з спільнотою та ідентифікують себе з нею
	Довіра до	мають високу довіру

	інститутів	до інститутів
	Сприйняття справедливості	відчують справедливе ставлення до себе
Орієнтація на загальне благо	Солідарність і взаємодопомога	відчують відповідальність одне за одного й за добробут одне одного
	Повага до соціальних норм	поважають і дотримуються норм і правил
	Громадянська залученість	беруть участь у соціальному й політичному житті

Використаний Bertelsmann Stiftung підхід до вимірювання соціальної згуртованості спирається лише на аналіз вторинних даних. Цей метод повторно використовує дані, які вже збиралися дослідниками, щоб відповісти на подібні або інші дослідницькі запитання. Метод є загальнозживаним і його застосування доцільне в соціальних науках. В «Радарі соціальної згуртованості», який було застосовано для України, використані дані, що були зібрані для Європейського Соціального Дослідження (ЄСД). Аналіз вторинних даних має численні переваги. Великий масив існуючих даних дозволяє скласти показники для вимірювання соціальної згуртованості. Аналіз вторинних даних має також і недоліки (інші цілі, відсутність потрібних показників,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

неузгодженість джерел та ін.) але в цьому випадку вони перекриваються перевагою створення узагальненого індексу [4]. Автори «Радара соціальної згуртованості» Bertelsmann Stiftung, використовуючи SEM (моделювання структурними рівняннями) і факторний аналіз, домоглися виявлення взаємопов'язаних релевантних показників для вимірювання соціальної згуртованості. Надалі серед виділених індикаторів були відібрані найбільш вартісні й важливі для дослідження. У результаті було складено великий набір показників, які послужили основою для подальших кроків аналізу соціальної згуртованості: після того, як показники були відібрані для кожної області вимірювання, наступним кроком було визначити, чи всі ці показники фактично вимірюють ті самі характеристики (наприклад віру в людей). Це було зроблено з використанням статистичного методу – факторного аналізу, який дозволяє визначити конструкт, що не може бути виміряний безпосередньо (у нашому випадку – конкретний вимір соціальної згуртованості), за допомогою латентних, прихованих індикаторів, які його охоплюють [1, 7].

На жаль, в оригінальному дослідженні не було України, тому даних щодо положення українського суспільства на шкалі соціальної згуртованості порівняно з іншими суспільствами немає. Цей показник є ширшим за, наприклад, базову довіру чи толерантність, адже включає широке коло вимірів. У скрутний для держави час необхідно розуміти, які сфери соціального життя потребують першочергової «терапевтичної дії», а на які можна покластись, як на більш ресурсні. Тому методика «Радар соціальної згуртованості» була адаптована та проведена в Україні фахівцями-соціологами Київського національного університету імені Тараса Шевченка. За результатами цього дослідження, Україну навряд чи можна віднести до певної групи країн, виділених у дослідженні Bertelsmann Stiftung, вона радше займає проміжну позицію між державами, що пройшли пострадянську трансформацію більш та

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

менш успішно [1]. Застосування цієї методики на рівні національному, на меншому рівні соціальної спільноти, ніж оригінальний «Радар», який застосовувався для спільноти європейських країн, було важливим для обґрунтування методологічної спроможності нашого практичного дослідження рівня соціальної згуртованості в освітньому середовищі.

Результати дослідження. В ході дослідження, для досягнення цієї мети, авторами було проаналізовано соціальну згуртованість в університетській спільноті, а саме співробітників та студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (НПУ).

За основу дослідження було взято методику Bertelsmann Stiftung («Радар соціальної згуртованості»), за якою виділяються 3 основні домени вимірів соціальної згуртованості, а саме: соціальні відносини, пов'язаність та орієнтація на загальне благо. Кожний з доменів складається із трьох сфер, за якою характеризуються люди. До складу «соціальні відносини» входять сфери: соціальні мережі, прийняття інакшості та віра в людей. «Пов'язаність» враховує ідентифікацію, довіру до інститутів та сприйняття справедливості. Останній домен «орієнтація на загальне благо» включає солідарність та взаємодопомогу, повагу до соціальних норм та громадську залученість. З урахуванням вищеприписаного підходу до побудови моделі вимірів соціальної згуртованості авторами було розроблено методику, яка дозволяє оцінити рівень проявленості тієї чи іншої сфери та доменів взагалі. На відміну від оригінального «Радару соціальної згуртованості» та його аплікації для України соціологами КНУТШ, дане дослідження соціальної згуртованості в університетській спільноті спирається на первинні дані, які збираються за допомогою авторського опитувальника. Даний опитувальник був розроблений для оцінки соціальної згуртованості різних спільнот на рівні суспільства, а в даному дослідженні

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

застосована модифікована версія для освітнього середовища. Цей пілотний опитувальник дослідження соціальної згуртованості базується на моделі вимірів соціальної згуртованості, адаптованою для конкретної університетської спільноти – студентів, співробітників, викладачів НПУ ім. М.П. Драгоманова. Адаптований, скорочений опитувальник налічує 3 питання на кожен сферу, що загалом складає 27 питань, на які опитувані повинні надати відповідь. Шкала опитувальника є прямою, від 0 до 5 для стандартизації обчислювань та подальших порівнювальних досліджень

При дослідженні домену «соціальні відносини» ми маємо можливість з'ясувати рівень соціальних стосунків в тій спільноті, яка досліджується. В нашому випадку це співробітники та студенти НПУ, які складають дві різні групи, що належать до однієї спільноти. В рамках дослідження цього домену представляється можливим визначити рівень довіри людей один одному, а також їхнє ставлення до людей з іншими цінностями/поглядами/стилем життя, наскільки вони приймають думку іншого.

Аналіз прив'язаності дає змогу побачити рівень зв'язку із освітньою спільнотою взагалі, а також, у нашому випадку, по двох вибіркових групах, а також наскільки вони ідентифікують себе із нею, тобто бачать себе частиною свого університету .

На цьому етапі розвитку свідомості громадян України наріжним каменем виступає проблема відповідальності, тому й оцінка відчуття відповідальності одне за одного є нагальною для сучасного національного сьогодення. Завдяки цьому ми можемо з'ясувати наскільки люди відповідальні за свої дії з урахуванням розуміння наслідків цих дій, тобто, наскільки ми усвідомлюємо, що наша діяльність має вплив на колег, підлеглих тощо. Також тут відображається міцність соціальних зв'язків в спільноті.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Повага та дотримання норм і правил відображає поведінку адекватну суспільним нормам та без девіантних відхилень, що з'ясовує ставлення до своєї соціальної спільноти та повагу до них.

Участь у соціальному/громадському та політичному житті – ступінь участі залежить від соціальної згуртованості як окремої людини, так і колективу в цілому. Чим більша залученість у позаробочу діяльність в межах спільноти, тим більше рівень згуртованості.

Опитувальник складається з 27 питань та оцінюється за шкалою від 1 до 5, де 1 низький рівень, а 5 – високий рівень вимірюваного показника.

Загалом було опитано 112 осіб, серед яких 47 співробітників НПУ та 65 – студентів. Після аналізу відповідей респондентів ми маємо наступні результати, які дають можливість оцінити рівень соціальної згуртованості в університеті в цілому по спільноті та по двох групах окремо:

Взагалі рівень згуртованості по НПУ складав середній рівень, в той час як «соціальні відносини» майже сягнули рівня «вище за середнє», що відображає тенденцію до більшої ваги цього домену та важливість для обох вибірковок груп соціальних відносин. В такому випадку люди орієнтовані на спілкування в своїй спільноті, для них важливим є відношення до оточуючих, адже це є запорукою ефективності соціальних відносин. Більш детальний аналіз цього домену з'ясовує, що «прийняття інакшості» має рівень вище середнього, що відображає толерантність опитуваних до оточуючих, їхніх поглядів, думок, поглядів, цінностей тощо. Найбільше значення в другому домені «пов'язаність» має «довіра до інститутів», що характеризує довіру до НПУ, люди впевнено себе почуваються в ньому та мають відчуття захищеності.

Домен «орієнтація на соціальні блага» займаючи також середню позицію, найбільш розкривається через сфери солідарності та взаємодопомоги, а також

поваги до соціальних норм.

Наведемо отримані результати на рисунках

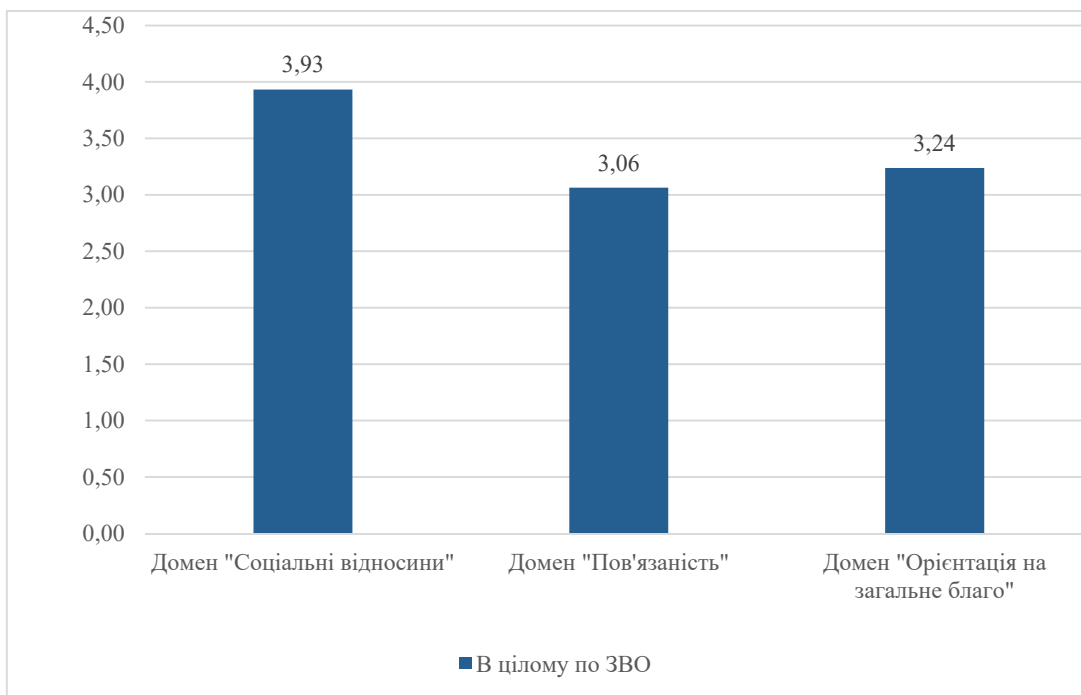

Рисунок 1. Рівень соціальної згуртованості НПУ по доменах

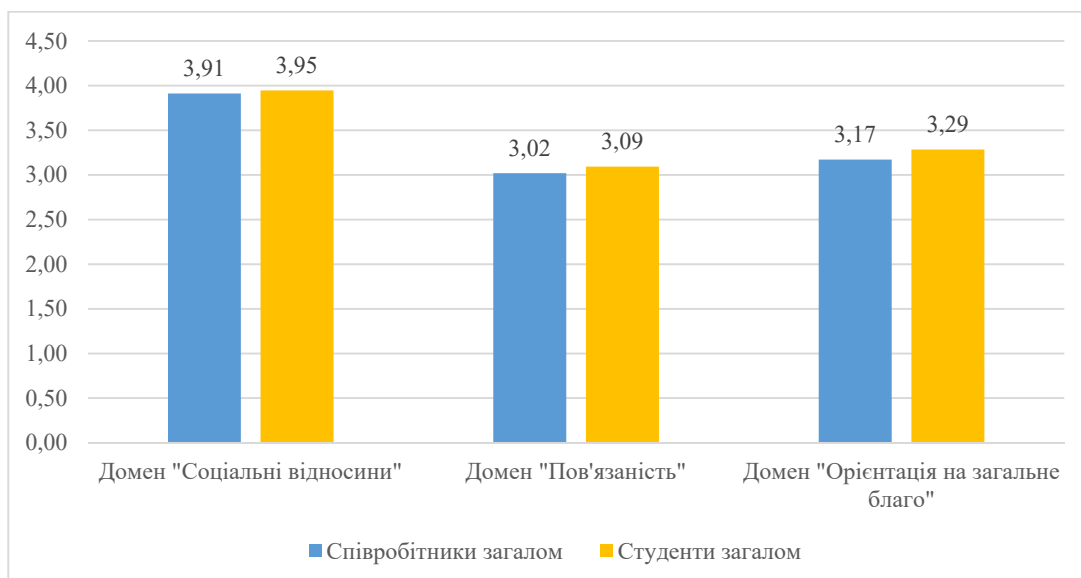

Рисунок 2. Результати вимірювання соціальної згуртованості по доменах в досліджуваних групах

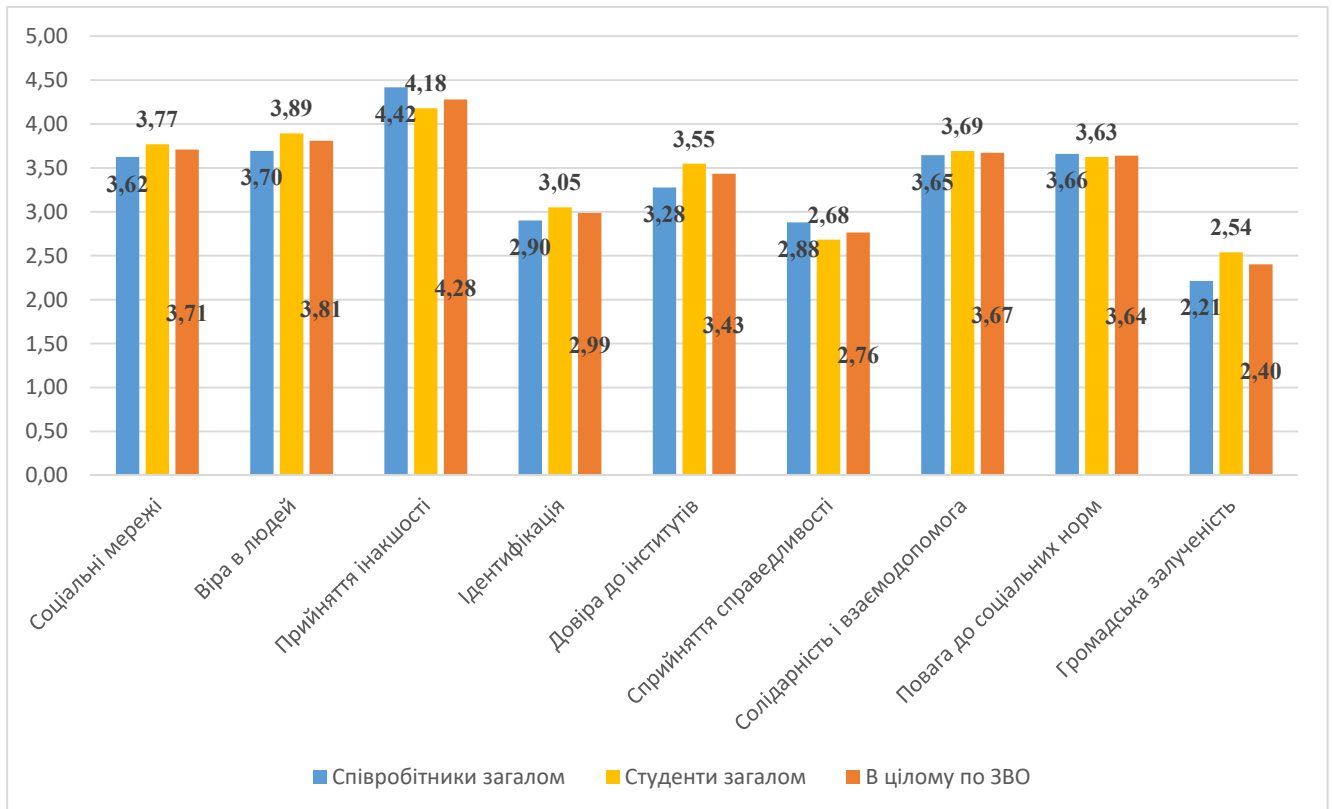

Рисунок 3. Порівняння по сферах згуртованості в двох досліджуваних групах та по ЗВО в цілому

Висновки, які були отримані в ході досліджень рівню соціальної згуртованості освітніх спільнот, показали, що довіра є базовою цінністю, яка сприяє розвитку соціальної згуртованості. Тому були проведені додаткові дослідження рівню довіри в університетській спільноті НПУ ім. М.П. Драгоманова.

Результати виміру довіри наведено на рисунках

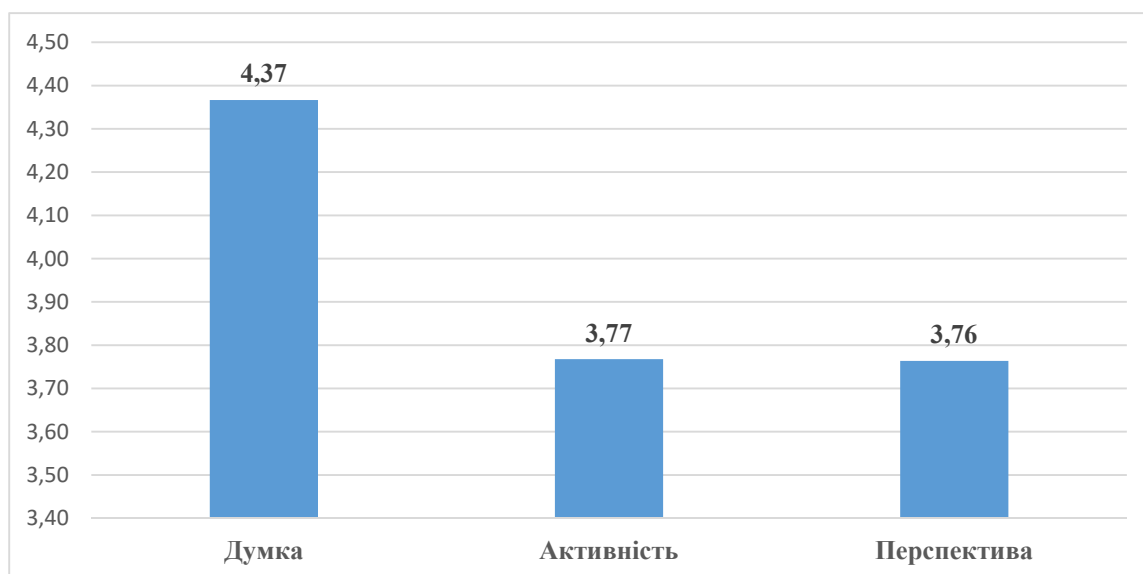

Рисунок . Результати виміру довіри всієї вибірки

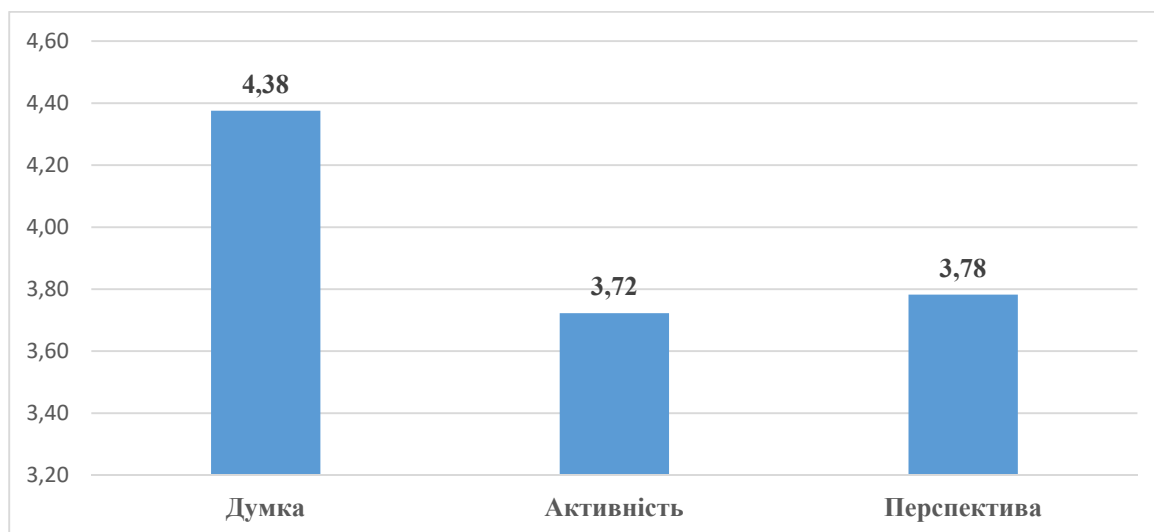

Рисунок. Результат вимірювання довіри серед студентів

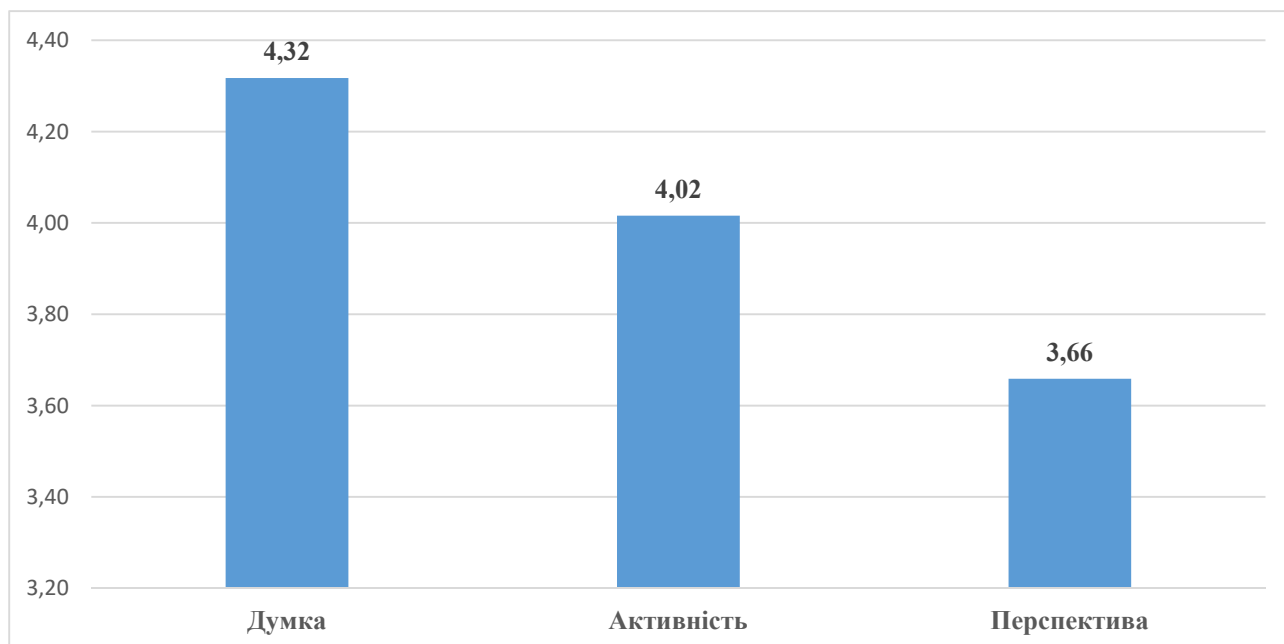

Рисунок . Результат вимірювання довіри серед викладачів

Наведені дослідження підготували університетські спільноти до діалогу на тему цінностей, впровадження певних ціннісно-орієнтованих інструментів моніторингу та, відповідно, рефлексії. Аналіз цінностей соціальної згуртованості вивів на подальші дослідження рівню довіри в університетському середовищі, як когнітивної засади соціальної згуртованості та формування ціннісно-орієнтованого освітнього середовищ. Результати цих досліджень не тільки публікувались у спеціалізованих фахових виданнях, а й були темою наукових обговорень на міжнародних та всеукраїнських заходах Проєкту Жана Монне «Європейські цінності різноманіття та інклюзії для сталого розвитку».

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

3. Методологія досліджень європейських цінностей в освіті.

Дидактичні матеріали передбачають достатньо детальний опис застосованого методологічного інструментарію, щоб усі бажаючі, в першу чергу, освітяни могли провести власне дослідження за розробленою методологією.

3.1. Тренінг «Європейські цінності в освіті».

Одним із ефективних методів дослідження цінностей в освіті є тренінг, як форма інтерактивної взаємодії, що дозволяє не тільки діагностувати, а й розвинути певні навички або явища. Таким методом став тренінг «Цінності ЄС в освіті для сталого розвитку», який було проведено онлайн 19 грудня 2020 р. командою проєкту Жана Монне – М. Нестеровою, О. Оржель та О. Яценко. Згідно проєктній заявці цей навчальний курс повинен допомогти викладачам ЗВО досліджувати та впроваджувати цінності ЄС в освіті для її сталого розвитку. У центрі уваги тренінгу довіра як основа соціальної згуртованості та соціальної інклюзії, як одна з базових цінностей. Тренінг був проведений в рамках конференції 17-18 грудня 2020 р. «Європейські цінності різноманіття та інклюзії в освіті». Програма тренінгу містить 3 модулі, які було розподілені між тренерами. Матеріали тренінгу викладено в спільний Гугл Клас.

В ході тренінгу викладачі відкрили і розвинули власний набір цінностей, отримали практичні інструменти для дослідження цінностей, які можна буде поширювати та впроваджувати в навчальні курси для студентів.

Модуль 1 тренінгу «Європейські цінності в освіті»

Цінності Болонського процесу. Цінність Болонського процесу для України (чим цінний Болонський процес для України)

Європейські цінності в освіті ґрунтуються на базових європейських та

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

загальнолюдських цінностях, окреслених у документах ООН, Ради Європи, Європейського Союзу. Так, Стаття 2 Договору про Європейський Союз (у Лісабонській редакції) називає цінностями ЄС: людську гідність, свободу, демократію, верховенство права та повагу до прав людини, плюралізм, недискримінацію, толерантність, справедливість, солідарність та рівність жінок та чоловіків.

Низка документів, ухвалених ЄС у першому - другому десятиліттях 21-го століття, уточнюють цінності для сучасної європейської освіти та визначають шляхи їх утвердження в освітніх установах, національних системах освіти та Європейському освітньому просторі в цілому.

Паризька декларація «Promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education» від 17.03.2015, укладена відповідальними за освіту міністрами держав-членів ЄС, закріплює зобов'язання держав-членів надалі розвивати освіту, яка б виховувала засадничі цінності ЄС та спиралася на його принципи, сприяла особистісному розвитку, соціальній інклюзії, участі у суспільному житті. Паризька декларація надалі уточнює бачення такої освіти: інклюзивна освіта, що долає расизм та дискримінацію, підносить європейське громадянство, навчає поважати іншу думку, відмінності у переконаннях, релігійних віруваннях, стилі життя; посилює навички критичного мислення, здатність до розпізнавання пропаганди; перемагає географічну, соціальну та освітню нерівність, надаючи усім можливість здобути освіту, набути необхідних вмінь та компетентностей та досягти успіху; сприяє діалогу та співпраці між різними стейкхолдерами освіти, посилює соціальні зв'язки, створює відчуття належності до спільноти; надає більше повноважень вчителям.

У Рекомендаціях Ради ЄС щодо поширення спільних цінностей,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

інклюзивної освіти та європейського виміру у викладанні від 22 травня 2018 року освіті надається провідна роль у популяризації та утвердженні європейських цінностей; засадничі цінності ЄС деталізуються та / або уточнюються засоби їх досягнення (приміром, соціальне згуртування та інклюзія посилюються через формування учасницького навчального середовища, кращої підготовки вчителів до надання громадянської освіти, навчання медіаграмотності, роботи в умовах розмаїття).

Пізніше у промоційному буклеті «Promoting common values, inclusive education and the European dimension of teaching» від 11.07.2019 Європейська Комісія розкриває зміст актуальних спільних цінностей в освіті та пропонує шляхи їх поширення та утвердження, як-то: громадянська та етична освіта, відкрите навчальне середовище, розвиток критичного мислення та медіаграмотність, активна участь вчителів / викладачів, батьків, здобувачів освіти та зовнішніх стейкхолдерів у шкільному врядуванні, створення можливостей для дітей та молодій брати участь у житті громади, суспільства.

Модуль 2 тренінгу «Європейські цінності в освіті» .

«Цінності прогресу або прогрес цінностей: освіта та сталий розвиток»

Проблема цінності є запитом про сенс та значення. Саме цінності визначають загальний світоглядний контур мислення та фокус сприйняття і оцінки світу. Західна культура в ретроспективі свого становлення представлена досить широким спектром ціннісних акцентів. Проте справжнім лейб-мотивом західної культури та цивілізації доречно вважають ідею прогресу, як у широкому
смислі, так і в науково-технічному значенні зокрема.

В рамках тренінгу слухачі мають можливість ознайомитись із різними

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

історичними системами цінностей західної культури, простежити формування та сутнісні трансформації в ідеології прогресу, проаналізувати світоглядно-ціннісний контент ідеї прогресу та їх доречності в контексті сучасності.

Ідея прогресу як поступового розвитку та якісного зростання визріває на ґрунті християнської релігії. З рештою, її смислове ядро становлять такі тези:

1. Телеологія: світова історія має причину і мету розгортання, а кожен наступний історичний період «кращий» та «цінніший» за попередні.

2. Людство єдине за своєю сутністю, різниця культур фрагментарна та невизначальна стосовно загального світового історичного поступу.

3. Навколишній світ – це об'єкт, пасивний та пластичний перед раціональністю, волею та практикою людини-суб'єкта.

Найкращою метафорою ідей прогресу є асоціація світу з механізмом, зокрема із годинником, де кожна окрема деталь функціонально значеннева. Відповідно, виникає проблема т. зв. «зайвих» або «неформатних» деталей, проблема об'єктивації та відчуження людини і суспільства, а також масовізації світогляду, мислення, способу життя, виробництва тощо. І саме з такого переконання про об'єктивованій злагоджений механізм, а саме суспільство і державу, поступово зростають монстри тоталітарних режимів та катастрофа їх зіткнення у II Світовій війні.

Паралельно відбувається не менш глобальна трагедія сучасності: стверджується запит на унаочнення цінності, її матеріально виразне втілення та можливість калькуляції. Так виникає «суспільство споживання», або ярмарок марнославства, індустрія якого вже майже занапастила планету. Тому в сучасному контексті освіта докорінно змінює модель свого існування: економіка знань потребує креативності, а не функціональних «деталей»

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

універсального механізму. Саме освітньо-наукові пошуки та стратегії є провайдером змін та єдиним рятівним колом людства.

Відповідно, тільки за умови «ціннісного» прозріння освіти та науки можлива реалізація принципів сталого розвитку.

Модуль 3 тренінгу «Європейські цінності в освіті» .

«Практичні інструменти аналізу та сталого розвитку освітнього середовища»»

Освіта та навчання є ключовими факторами у підтримці соціальної згуртованості та конкурентоспроможності в Європейському Союзі, що сприяє зміцненню Соціальної Моделі ЄС.

Лісабонська стратегія та оновлена соціальна програма ЄС підтверджує, що освіта є одним із ключових елементів Європейської соціальної моделі.

Спрямованість освіти на досягнення цілей сталого розвитку – 17 Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) ООН вимагає детального аналізу специфіки сталого розвитку:

1. У центрі уваги – люди, які повинні мати право на здорове і плідне життя в гармонії з природою.
2. Зменшення розриву в рівні життя країн світу, викорінення бідності і злиденності, збереження здоров'я людей і забезпечення гідного рівня життя
3. Охорона навколишнього середовища - невід'ємний компонент СР і не може розглядатись у відриві від нього. Неперевищення гранично допустимих рівнів антропогенного впливу на екосистеми.
4. Збереження навколишнього середовища повинно розповсюджуватися не тільки на теперішні, але й на майбутні покоління,

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

передбачаючи ефективне використання та економію ресурсів, виключення або зменшення моделей виробництва і споживання, які не сприяють такому розвитку. Орієнтація на використання місцевих ресурсів та одночасне врахування інноваційних підходів і технологій.

5. Партнерство, спільна робота для забезпечення СР; відкритість і прозорість спільних дій в інтересах СР.

Освіта може бути фактором реальних та масштабних соціальних зрушень. Але, водночас, вона може бути вогником, яке «розпалює вугілля» невеликого освітнього колективу. Таким чином, саме освіта може бути рушієм сталого розвитку у визнаній спільноті.

Освіта для сталого розвитку (ОСР) визначалась програмою Організації Об'єднаних Націй, як така, що заохочує зміни знань, умінь, цінностей та поглядів, щоб забезпечити більш стійке і справедливе суспільство для всіх. ОСР спрямований на розширення можливостей та оснащення нинішніх та майбутніх поколінь для задоволення їх потреб, використовуючи збалансований та інтегрований підхід до економічних, соціальних та екологічних аспектів сталого розвитку. ОСР - це термін, який найчастіше використовується в світі та Організацією Об'єднаних Націй. Порядок денний 21 був першим міжнародним документом, який визначив освіту як важливий інструмент досягнення сталого розвитку та виділив сфери діяльності щодо освіти³.

Сучасна освіта для сталого розвитку:

1. ОСР та її освітні системи відповідають викликам пандемії.
2. Завдання СР та завдання освіти взаємопов'язані.
3. На загальному рівні університети допомагають впроваджувати ОСР.

---

³ <http://www.esdtoolkit.org/>

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

4. ОСР ініціює інтерактивну педагогіку.
5. Важливість ролей всіх стейкхолдерів, залучених до ОСР.
6. ОСР поширюється наскрізно на всіх рівнях та сферах освіти.
7. Політичне лідерство перемагає технічне.
8. Мульти-стейкхолдерське партнерство зазвичай ефективне.
9. Місцеві зобов'язання зростають.
10. ОСР інтегрується у формальну освіту.
11. Неофіційна та неформальна ОСР зростає.
12. Технічна та професійна освіта та навчання сприяють сталому розвитку

Методологічно тренінг побудований за класичною схемою – теоретична частина (в даному випадку – це дискурс в різних фокусах трьох модулів європейських цінностей) та практична частина на усвідомлення та відпрацювання.

Теоретична частина розкриває, згідно програмам модулів, поняття європейської ідентичності, наводить набір європейських цінностей, дає ключові ознаки та проблеми, щоб учасники мали можливість спільно усвідомити та обговорити їх.

Практична частина передбачає відпрацювання, реальні дії. Учасникам пропонується самостійна робота з пошуку та представлення європейських цінностей. Даються базові документи та необхідні посилання:

Європейські цінності в освіті ґрунтуються на базових європейських та загальнолюдських цінностях, окреслених у документах ООН, Ради Європи, Європейського Союзу:

- Загальна декларація прав людини (1948)
- Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1997)

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

- Конвенцію ООН про права дитини (1991)
- Хартія фундаментальних прав ЄС (Хартія Європейського Союзу про основні право (2000))

Також як практичний інструмент дослідження цінностей запропоновано інтерактивні вправи. Деякі наведені в даних дидактичних матеріалів.

Вправа. «Дискусія. Спільне чи відмінне».

Учасники об'єднуються в малі групи по принципу випадковості, або мінімального знайомства. Тренінг відбувався в онлайн форматі, тому учасники автоматично розподілились по сесійним залам. Дається завдання:

Обговоріть питання з колегами у сесійних залах

- *Які цінності, на Вашу думку, домінують в українській освітянській спільноті?*
- *Які цінності є спільними і які відмінними з цінностями ЄС?*
- *Погодьте і назвіть три спільних і три відмінних цінності*

Оберіть доповідача для кожного запитання. Зустрічаємось через 15 хв.

Вправа. «Виявлення вузлових цінностей».

Учасники об'єднуються по двоє та по черзі задають собі питання (повний зоровий контакт, емоційне «налаштування», тощо). В парах перший ведучий проводить партнера за схемою:

- *Візьміть будь-яку свою поведінку та задавайте собі питання:*
- *Що це тобі дає?*
- *Навіщо це тобі потрібно?*
- *Який в цьому сенс?*
- *Для чого ти це робиш?*
- *Що це тобі дає?*

Отримавши відповідь, відповідно запитаєте про результат. І так до тих пір, поки неможливо буде знайти "сенс".

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

3.2. Віртуальний майстер-клас Мартіни Бласкової – презентація дослідження «Європейські цінності, компетенції викладачів для сталого розвитку».

Внутрішній експерт проєкту Жана Монне «Європейські цінності різноманіття та інклюзії для сталого розвитку» професор Мартіна Бласкова (Університет Жиліна, Словаччина) презентувала освітній спільноті свої розробки в сфері досліджень цінностей освітнього середовища.

Її дослідження було проведене із студентами європейських університетів Польщі, Словаччини, Чехії та презентовано міжнародних конференціях в Україні – міжнародній конференції в НПУ ім. М.П. Драгоманова 18 та 20 травня 2021 року та на літній школі в Мелітопольському педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького 8 липня 2021 року. Згідно наративам ЄПВО та після багатьох опитувань студентів були виокремлені цінності компетентного викладача та ознаки сталого, ефективного університету. Методологія проведення та обробки дослідження належить Мартині Бласковій та Рудольфу Бласко (Університет Жиліна, Словаччина)⁴, наразі результати за участю українських освітян оброблені та подані до друку. Команда Проєкту Жана Монне адаптувала опитувальник, який пройшли європейські студенти та викладачі. В опитуванні взяли участь представники університетів-партнерів Проєкту: Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Київського університету біокористування і природоресурсів України, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Сумського національного аграрного університету та

---

⁴ Blašková, M.; Tumová, D.; Blaško, R.; Majchrzak-Lepczyk, J. Spirals of Sustainable Academic Motivation, Creativity, and Trust of Higher Education Staff. Sustainability 2021, 13, 7057. <https://doi.org/10.3390/su13137057>

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

інших учасників міжнародних заходів (всього взяли участь 193 українських учасника).

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

**Дослідження цінностей, компетенцій викладачів
і сталого розвитку університету
(авторське дослідження М. Бласкової та Р. Бласко)**

Просимо вас відповісти на наступні питання. Ми дуже сподіваємося, що, ґрунтуючись на вашій думці, ми зможемо напрацювати пропозиції про те, як допомогти університету стати кращим. Ми просимо вас бути максимально чесними, тому що тільки чесна думка може сприяти розвитку університету. У той же час ми гарантуємо вам безпеку і анонімність щодо ваших заяв. Заздалегідь дякуємо за те, що ви висловили свою думку.

.....

- Студент   Викладач   Адміністративний персонал
- Жінка   Чоловік   кандидат наук
- доктор наук

.....

Зазначте який навчальний заклад ви представляєте:

- НПУ ім. М.П. Драгоманова
- НУБіП
- МДПУ ім. Богдана Хмельницького
- СНАУ
- Інші

Цінності ідеального університету

Будь ласка, розставте пріоритети по всіх наступних цінностях, якими має керуватися ідеальний вищий навчальний заклад, за шкалою від 1 до 10, в залежності від того, наскільки вони важливі (1 = найменш важливе значення; 10 = найбільш важливе значення):

	Цінності, важливі для ідеального університету	Важливість 1 – 10
1	Дотримання правил (обіцянки, терміни, закони, цілі, чесність, повага, самоповага)	
2	Система оцінювання (легітимність, бонусні бали, відповідність вимог, індивідуальний підхід викладачів)	
3	Поінформованість та залученість (поінформованість, прозорість, використання ідей)	
4	Спілкування (ввічливість, вираження думки, такт, щирість, вислуховування)	
5	Якість освіти (досвід, освіта, мудрість, рівень випускників)	
6	Інноваційність (сучасні підходи, інновації, ІКТ, динаміка, гнучкість)	
7	Вмотивованість (співробітників, студентів, ентузіазм,	

	відданість справі, винагорода, радість)	
8	Викладачі (компетентність, об'єктивність, справедливість, професіоналізм)	
9	Зв'язок з практикою (практичний досвід, корисність предметів, екскурсії, стажування)	
10	Підхід (увага, відданість, людяність, співчуття, підтримка, порядність)	
11	Репутація (ринкова привабливість, репутація університету, історія, успіх, визнання)	
12	Співпраця (спільна діяльність, згуртованість, групова робота, мережа)	
13	Студентська спільнота (ентузіазм, упевненість в собі, цілеспрямованість, самореалізація)	
14	Постійне вдосконалення і стійкість (прогрес, відповідальний та сталий розвиток)	
15	Відносини (чесні і позитивні відносини з вчителями і студентами, взаємодопомога)	

Яку з представлених цінностей ви вважаєте найбільш важливою (вказіть її номер):

.....

Індивідуальні цінності в професійному та особистому житті

Оцініть важливість усіх наступних особистих цінностей за шкалою від 1 до 10, в залежності від того, наскільки ви особисто визнаєте їх у своєму професійному

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

та особистому житті (1 = найменш важлива цінність; 10 = найважливіша цінність):

	Цінності, важливі для вашого професійного та особистого життя	Важливість 1 – 10
1	Захоплення (цікавість, новий досвід, пізнання, відкриття)	
2	Дотримання правил (чесність, рішучість, відповідальність, повага, рівність)	
3	Фінанси (добробут, матеріальна власність, матеріальна безпека, гроші)	
4	Комунікація (відкритість, активне слухання, захист, ввічливість)	
5	Креативність (творчість, бажання пробувати нове, натхнення, різноманітність, краса)	
6	Мотивація (інтелектуальна стимуляція, радість, мрії, задоволення)	
7	Робота (кар'єра, успіх, визнання, слава, цілеспрямованість)	
8	Підхід до виконання завдань (професіоналізм, проникливість, серйозність)	
9	Ставлення до інших (уважність, вірність, емпатія - альтруїзм, порядність, чесність)	
10	Сім'я (діти, партнер, шлюб, родичі, походження)	
11	Вільний час (хобі, захоплення)	
12	Освіта (мудрість, бажання вчитися, іноземна мова,	

	загальні знання)	
13	Відносини (добре ставлення до інших, довіра, любов, приналежність, надія)	
14	Здоров'я (якість сну, харчування, догляд)	
15	Спосіб життя (повноцінне життя, рівень життя, гармонія, мистецтво, духовність, сенс)	

Яку з цих цінностей ви вважаєте найбільш важливою в своєму житті (вказіть її номер): .....

Якості ідеального викладача

- таким повинен бути викладач ідеального університету

Оцініть важливість кожної з наступних якостей за шкалою від 1 до 10, оскільки, на вашу думку, вони повинні бути у хорошого викладача (1 = найменш важлива якість; 10 = найбільш важлива якість):

	Якості ідеального викладача	Важливість 1 – 10
1	Компетентність і професіоналізм	
2	Педагогічна майстерність	
3	Справедливість і об'єктивність	
4	Навички мотивувати і надихати	
5	Толерантність і терпіння	
6	Доброзичливість, ввічливість готовність	

	ДОПОМОГТИ	
7	Якісні комунікативні навички	
8	Співчуття, людяність і емпатія	
9	Харизматична особистість	
10	Порядність, чесність, щирість	

Яку з перерахованих якостей ви вважаєте найбільш важливою (вказіть її номер):.....

**Якості НЕідеального університетського викладача
- таким НЕ повинен бути викладач ідеального університету**

Оцінити ступінь невідповідності кожної з наступних якостей за шкалою від 1 до 10, оскільки, на вашу думку, викладач не повинен цього мати (1 = найменш неприйнятно; 10 = найбільш неприйнятно):

	Якості НЕідеального викладача	Важливість 1 – 10
1	Зарозумілість і зверхність	
2	Непрофесіоналізм, застарілість знань	
3	Несправедливість і упередженість	
4	Небажання і незацікавленість	
5	Примхливість, нервозність,	

	непередбачуваність	
6	Перебільшена критичність і вимогливість	
7	Одноманітний, незрозумілий виклад	
8	Нечесність	
9	Злоба і ворожість	
10	Ненормативна лексика і непристойність	

Яка з цих якостей ви вважаєте найбільш непринятною (вказіть її номер):.....

Принципи сталого розвитку університету

Оцініть пріоритетність наступних принципів сталого розвитку, якими повинен керуватися ідеальний університет, за шкалою від 1 до 10, в залежності від того, наскільки вони важливі, на вашу думку (1 = найменш важливий принцип; 10 = найбільш важливий принцип):

	Принципи сталого розвитку ідеального університету	Важливість 1 – 10
1	Принцип активізації творчості, інновативності та мудрості	
2	Принцип ефективності: економічні, ефективні і результативні дії	
3	Принцип відповідальності перед майбутніми поколіннями	

4	Принцип мінімального навантаження на навколишнє середовище	
5	Принцип досконалості в процедурах і процесах	
6	Принцип виправданого ризику	
7	Принцип неперервного сталого розвитку	
8	Принцип соціальної відповідальності (перед співробітниками, студентами, суспільством)	
9	Принцип синергії	
10	Принцип поліпшення навколишнього середовища	

Який з перерахованих принципів ви вважаєте найбільш важливим (вказіть його номер): .....

Як ці принципи реалізуються в **ВАШОМУ** університеті?

Оцініть пріоритетність наступних принципів сталого розвитку, як вони реалізуються в вашому університеті, за шкалою від 1 до 10, в залежності від того, наскільки вони реалізовані, на вашу думку (1 = найменш реалізується; 10 = найбільш реалізується):

	Принципи сталого розвитку ВАШОГО університету	Реалізованість 1 –
--	--	---------------------------

		10
1	Принцип активізації творчості, інновативності та мудрості	
2	Принцип ефективності: економічні, ефективні і результативні дії	
3	Принцип відповідальності перед майбутніми поколіннями	
4	Принцип мінімального навантаження на навколишнє середовище	
5	Принцип досконалості в процедурах і процесах	
6	Принцип виправданого ризику	
7	Принцип неперервного сталого розвитку	
8	Принцип соціальної відповідальності (перед співробітниками, студентами, суспільством)	
9	Принцип синергії	
10	Принцип поліпшення навколишнього середовища	

Який з перерахованих принципів ви вважаєте найбільш реалізованим (вказіть його номер): .....

Дякуємо!!!

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

3.3. Методики-опитування досліджень європейських цінностей в освіті

Як показав досвід впровадження проєкту, опитування залишаються одним із найбільш простих та ефективних інструментів досліджень з таких складних і, водночас, простих питань. Отже, надаємо пропозиції щодо методології проведення дослідження європейських цінностей в освіті:

Список цінностей запропоновано формувати за ієрархією:

1. Цінності ЄС.

- Джерело: первинне право ЄС, тобто Лісабонський договір (Договір про ЄС)

2. Європейські цінності в освіті:

- Джерело: вторинне право ЄС (регламенти (постанови), директиви, повідомлення Європейської Комісії, рішення Парламенту, Ради ЄС, Комісії; можливо *acquis* Ради Європи

3. Європейські цінності вищої освіти:

- Джерело: вторинне право ЄС; Болонське *acquis*; *Magna Charta Universitatum*.

4. Цінності *sustainable development*

- Джерело: Глобальні цілі сталого розвитку ООН

5. Цінності інклюзії

Список цінностей для опитування:

1. Цінності ЄС

Джерело: первинне право ЄС, тобто Лісабонський Договір (Договір про ЄС)

- повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права і шанування прав людини, повага до зокрема прав осіб, що належать до меншин.
- плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, солідарність та рівність жінок та чоловіків
- свобода, безпека
- справедливість та правосуддя
- солідарність держав
- економічне, соціальне та територіальне згуртування
- культурне та мовне розмаїття
- тривкий розвиток Європи, зайнятість та соціальний поступ, науково-технічний прогрес

2. Європейські цінності в освіті:

*Джерело: вторинне право ЄС (регламенти (постанови), директиви, повідомлення Європейської Комісії, рішення Парламенту, Ради ЄС, Комісії; *acquis* Ради Європи*

- соціальне згуртування

- особистісний розвиток громадян
- рівний доступ (skills for all)
- *критичне мислення*
- інклюзія
- сприйняття і повага до розмаїття (поважати іншу думку, відмінності у переконаннях, релігійних віруваннях, стилі життя)
- діалог та співпраця між різними стейкхолдерами освіти
  - a. піднесення ролі освіти, употужнення вчителів, викладачів
  - b. утвердження європейської ідентичності, європейське громадянство

3. Цінності ЄПВО:

Джерело: Болонське acquis; Magna Charta Universitatum в даному ЄПВО:

- інклюзія
- інновації + технології
- взаємозв'язок (і взаємодія)
- обмін знаннями (knowledge sharing)
- рівні можливості
- критичне мислення
- інституційна автономія
- академічна свобода
- доброчесність
- участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти
- публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти

4. Цінності Сталого Розвитку (sustainable development)

Джерело: Глобальні цілі сталого розвитку ООН, які, на нашу думку, фактично, є цінностями

- Ціль 1. Подолання бідності
- Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства
- Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя
- Ціль 4. Якісна освіта
- Ціль 5. Гендерна рівність
- Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови
- Ціль 7. Доступна та чиста енергія
- Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання
- Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура
- Ціль 10. Скорочення нерівності
- Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад
- Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво
- Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату
- Ціль 14. Збереження морських ресурсів
- Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші
- Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути
- Ціль 17. Ціль Партнерство заради сталого розвитку

5. Цінності інклюзії

Джерела: різні, з різних документів інклюзивної політики ЄС

- достоїнство, права людини
- сприйняття, визнання розмаїття

- визнання того, що відмінності між здобувачами освіти – це ресурс, а не перешкоди, які необхідно долати
- рівна цінність для суспільства всіх громадян
- соціалізація та участь (співучасть) у житті громади, суспільства
- безбар'єрний простір, покращення умов для людей з особливими потребами
- партнерство між різними учасниками освітнього процесу, між закладами освіти і громадами
- інклюзія в освіті – один з аспектів інклюзії в суспільстві

Для даного опитування було вирішено список цінностей обрати з рекомендацій Європейського Простору Вищої Освіти (ЄПВО):

- інклюзія
- інновації + технології
- взаємозв'язок (і взаємодія)
- обмін знаннями (knowledge sharing)
- рівні можливості
- критичне мислення
- інституційна автономія
- академічна свобода
- доброчесність
- участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти
- публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Опитування: онлайн анкета та інтерв'ю з фокус-групами

Онлайн анкета

1. Які з перерахованих нижче цінностей Ви поділяєте? Список цінностей
2. Які з перерахованих нижче цінностей є незрозумілими чи неприйнятними для Вас? Список цінностей
3. Які з перерахованих нижче цінностей поділяють Ваші колеги? Список цінностей
4. Які з перерахованих нижче цінностей є незрозумілими чи неприйнятними для Ваших колег? Список цінностей
5. Чи відомо Вам, які цінності є офіційно визначеними для Вашого ЗВО?
6. Якщо так, чи брали Ви участь у визначенні цінностей Вашого ЗВО або чи мали можливість впливати на вибір?
7. Чи живеє Ви і Ваші колеги за цінностями, які визначив для себе Ваш ЗВО?
8. Чи співпадають цінності студентів та викладачів?
9. Чи співпадають цінності персоналу та керівництва ЗВО?
10. Чи співпадають цінності академічного та адміністративного персоналу ЗВО?
11. Які цінності, на Вашу думку, є найважливішими для сьогоднішньої вищої освіти? Оберіть зі списку або запропонуйте свої.

Додатково можна простежити актуальність та сталість обраних цінностей, протестувавши їх на стійкість до впливів. Потрібно попросити учасників опитування відповісти на наступні запитання:

- *Чи впливають сучасні глобальні виклики на зміну цінностей вищої освіти?*
- *Якщо так, оберіть 5 / 10 які виклики впливають найбільше .
Поєднуємо у списку Цілі сталого розвитку та інші виклики.*

Зміни клімату	Війни, військові дії	Зростання популізму
Старіння населення	Забруднення довкілля, екологічна криза	Зростання радикалізму
Зростання соціальної нерівності у світі, нерівномірний розвиток	Пандемія Ковід-19	Зменшення запасів питної води
Інші ризики для здоров'я (ВІЧ, туберкульоз, гепатит, поширення психічних і психологічних розладів в умовах зростаючого темпу життя)	Вичерпання природних, сировинних та традиційних енергетичних ресурсів	Винищення лісів
Наростання проблем з продовольчим забезпеченням у зв'язку із зростанням населення	Поширення транскордонної злочинності	Стихійна, нелегальна міграція
Глобальна фінансова нестабільність через віртуалізацію ринків	Негативний вплив інформаційно-комунікаційних технологій, зростання інтернет-залежності	Кіберзлочинність
Криза світового геополітичного устрою		

Отже, за представленою методикою, нами було проаналізовано Цінності європейського простору вищої освіти (ЄПВО)

В ході дослідження нами було проаналізовано 3 заклади вищої освіти (ЗВО) та інші представники освітянської спільноти, які представляють не окремий ЗВО, а загальну вибірку. Університети представлені Національним Педагогічним Університетом імені М.П. Драгоманова (НПУ), Національним університетом біоресурсів і природокористування України (НУБіП), Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (МДПУ).

У таблиці 1 наведено кількість представників нашої вибірки.

Таблиця 1. Кількість учасників дослідження цінностей європейського простору вищої освіти

ЗВО	Кількість учасників	Студенти	Викладачі	Працівники адміністрації
НПУ	130	10 5	23	2
НУБіП	40	28	11	1
МДПУ	36	27	8	1
Інші	44	18	23	3
Всього	250	17 8	65	7

На рисунку 1 наведено частка кожної групи в загальній вибірці, а на рисунку 2 частка відповідей кожного ЗВО в проведеному дослідженні.

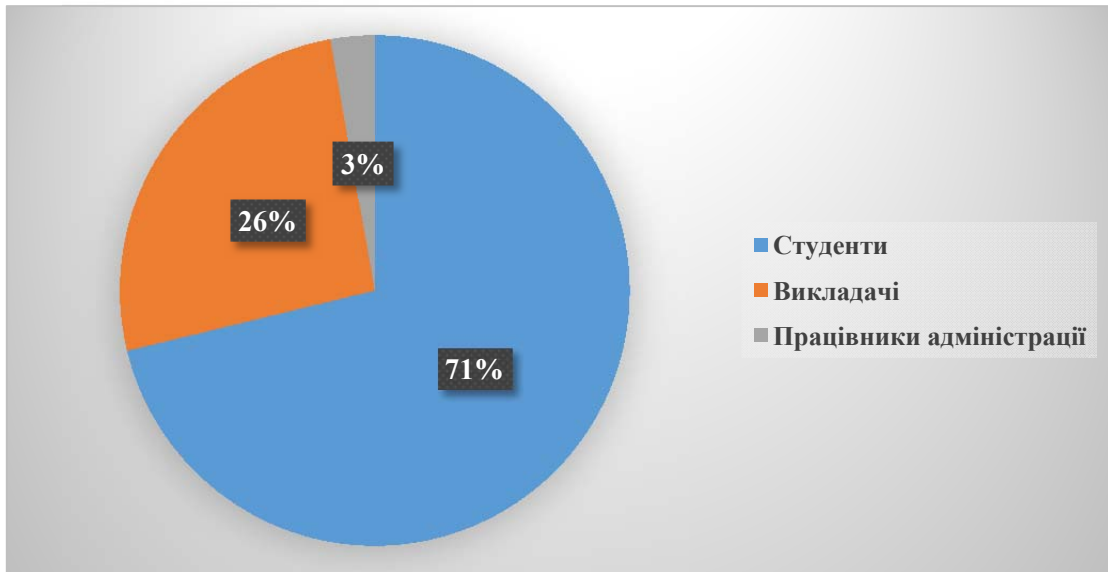

Рисунок 1. Частка груп респондентів в проведеному дослідженні ЄПВО

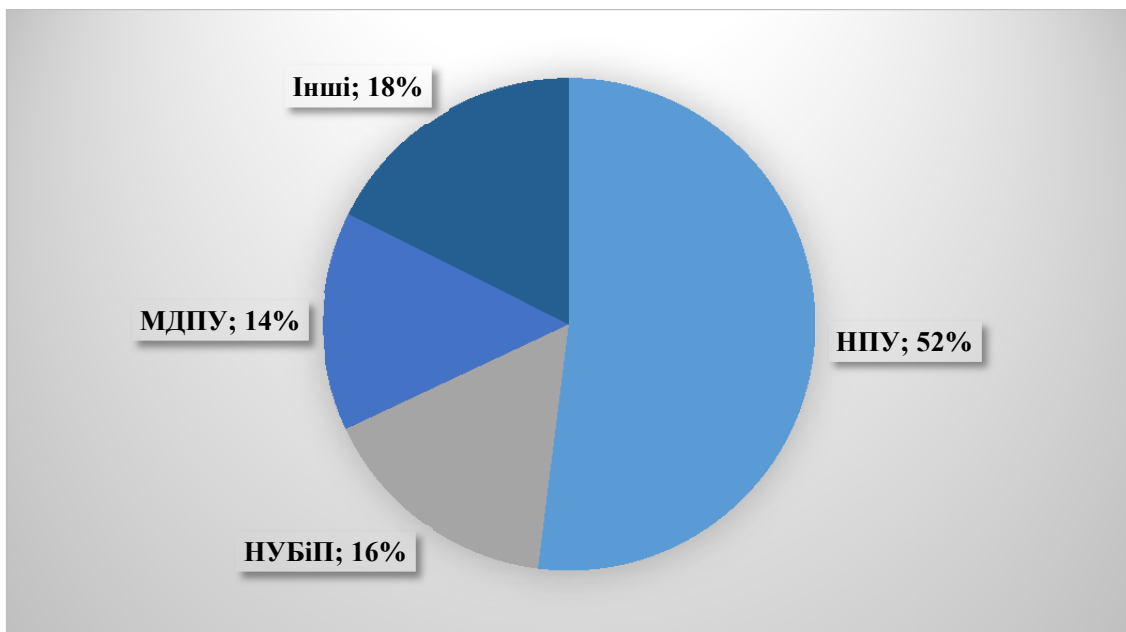

Рисунок 2. Частка ЗВО в проведеному дослідженні ЄПВО

Таким чином, з таблиці 1, рисунків 1 та 2 ми бачимо, що найбільше в представленому дослідженні брали участь студенти (178 осіб всього, 71% вибірки). Найбільша кількість студентів, як й всіх учасників від університету НПУ ім. М.П. Драгоманова (105 студентів, а загальна кількість респондентів –

52%). Найменше брали участь – представників адміністрації ЗВО, а саме 7 осіб всього, що дорівнює 3% вибірки. Викладачі представлені 26%, що складає 4-ту частину респондентів.

Якщо порівнювати за ЗВО, які взяли участь, то як вже було зауважено, найбільше учасників опитування від НПУ (52%), а НУБіП та МДПУ мають приблизно однакові частки (16% та 14% відповідно). Частка такої групи як «Інші» має 18%, до неї відносяться представники різних як ЗВО, так й закладів освіти різних рівнів.

Перейдемо до аналізу цінностей за отриманими результатами. Так, першим питанням було «Які з перерахованих нижче цінностей ЄПВО Ви поділяєте?». У таблиці 2 наведемо результати за ЗВО.

Таблиця 2. Цінності ЄПВО, які поділяють респонденти

	Н ПУ	НУ БіП	М ДПУ	І Інш	Всього
Інклюзія	26	7	5	19	57
Інновації+технології	88	24	22	25	159
Взаємозв'язок (і взаємодія)	70	32	14	21	137
Обмін знаннями	66	32	19	26	143
Рівні можливості	78	12	22	18	125
Критичне мислення	73	17	14	24	128
Інституційна автономія	12	3	5	6	26
Академічна свобода	70	10	18	18	116
Доброчесність	74	31	20	28	153
Участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти	44	25	11	9	89
Публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти	26	5	10	16	57

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Унаочнимо отримані результати у вигляді відсотків респондентів, які обрали ту чи іншу цінність серед представлених ЗВО (рис. 3 – НПУ та НУБіП та рис. 4 – МДПУ та Інші ЗВО).

Отже, з табл. 2 та рис. 3-4 ми бачимо, що найбільше поділяють цінності «інновації+технології», «обмін знаннями» та «добročесність» (159, 143, 153 респондентів відповідно). Отже, наші співвітчизники найбільше цінують та надають важливість інноваціям в освіті, обміну знаннями та добročесному ставленню як до власної роботи, так й до наукових розробок. Що цілком закономірно в сучасних українських умовах, коли поширеним трендом стала академічна добročесність на у ЗВО, яка стосується як студентів, так й викладачів.

Найменше у відповідях представлена «інклюзія», «інституційна автономія» та «публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти» (57, 26 та 57 відповідно). З цього можна зробити висновок, що для української спільноти інклюзія не відіграє важливої ролі та не являє ту цінність, яка є лідером, ще меншу цінність складає «інституційна автономія», яка наразі згадується разом із академічною свободою, але, як видно з таблиці, свобода має набагато вищий показник. Такі результати можуть бути наслідком історичного розвитку вітчизняної науки, які змінюються в останні роки та мають розвинути ці цінності серед науковців, студентів та інших працівників сфери освіти.

Якщо аналізувати по ЗВО, то в НПУ цінності ЄПВО, які найбільше поділяються респондентами, є «інновації та технології», «рівні можливості» та «добročесність», тобто майже подібні до загальної вибірки, але «обмін знаннями» тут має менше значення, ніж «рівні можливості». Найменш значимими цінностями є тотожні до загальної вибірки.

Для НУБіП ми маємо трохи інші показники: серед найбільш чисельно представлених цінностей це «взаємодія», «обмін знаннями» та «добročесність» (32, 32 та 31 відповідно), а серед найменше представлених - це «інклюзія», «інституційна автономія» та «публічна відповідальність».

В МДПУ найбільше представлені цінності, як й в НПУ, а найменше – подібно до загальної вибірки. Щодо інших закладів освіти, які проходили опитування, то найважливіші цінності, які поділяються – тотожні до загальної вибірки, а найменші – ми маємо іншу картину: «інституційна автономія», «публічна відповідальність» та «участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти».

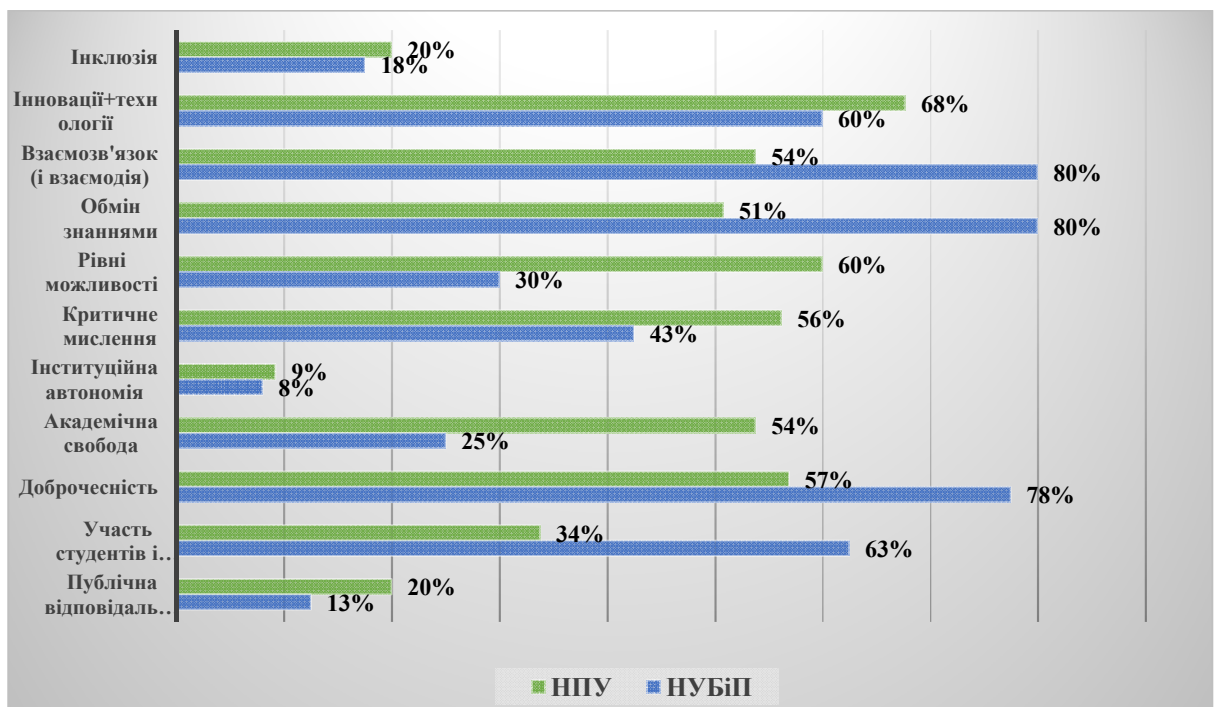

Рисунок 3. Частка респондентів НПУ та НУБіП за цінностями, які вони поділяють

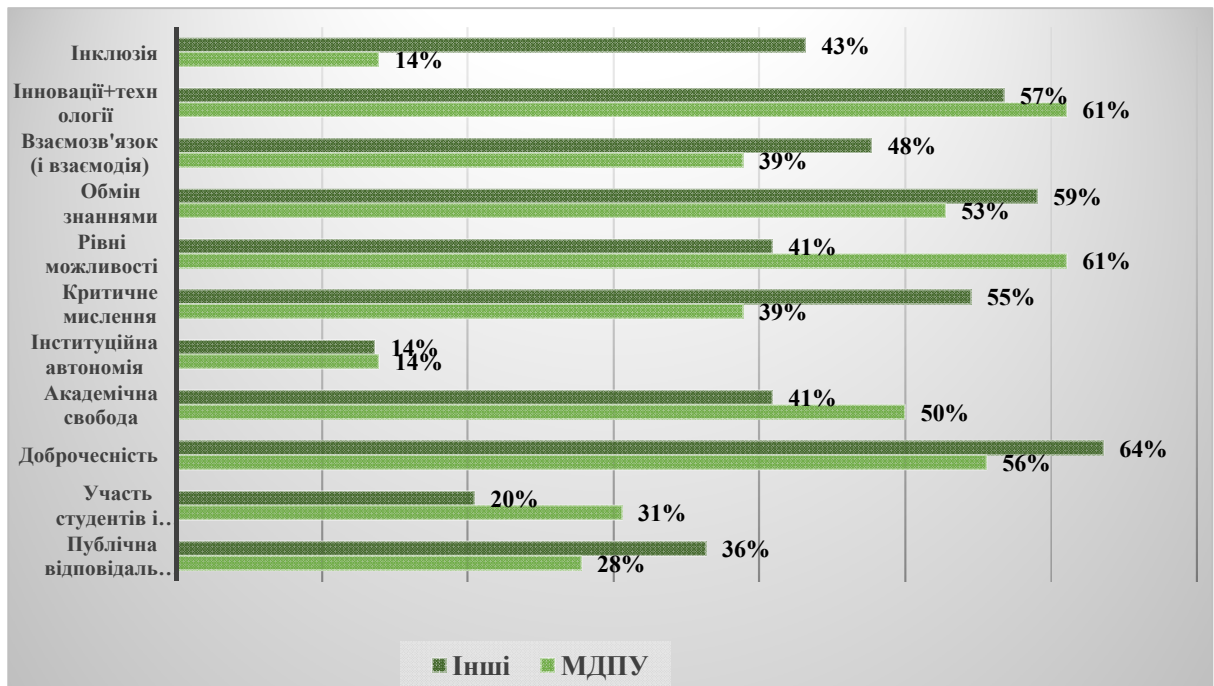

Рисунок 4. Частка респондентів МДПУ та Інші за цінностями, які вони поділяють

Аналіз рисунків 3-4 відображає частку респондентів, які поділяють ті чи інші цінності. Отримані результати не протирічать описаному вище й дають можливість наочно побачити який відсоток респондентів поділяє ту чи іншу цінність.

Далі проаналізуємо те, як цінності є незрозумілими чи неприйнятними для опитуваних. Було наведено ті самі цінності. Згідно отриманому зворотньому зв'язку це було одне із найменш зрозумілих питань. Результати опитування наведено у таблиці 3.

Таблиця 3. Цінності ЄПВО, які є незрозумілими чи не поділяються респондентами

	НПУ	НУБіП	МДПУ	Інші	Всього
Інклюзія	51	33	20	13	117
Інновації+технології	9	12	6	6	33
Взаємозв'язок (і взаємодія)	14	3	3	8	28
Обмін знаннями	19	0	3	3	25
Рівні можливості	15	9	3	11	38
Критичне мислення	20	8	6	7	41
Інституційна автономія	52	28	15	22	117
Академічна свобода	23	11	11	9	54
Доброчесність	12	2	4	3	21
Участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти	28	7	11	15	61
Публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти	66	34	10	13	123

Так само наведемо рисунки 5 та 6 для унаочнення результатів за відсотком респондентів по відношенню до кожної цінності за представленими ЗВО.

Аналізуючи таблиці та рисунки, ми бачимо, що найменш зрозумілими є цінності «інклюзія», «інституційна автономія» та «публічна відповідальність» (117, 117 та 123 відповідно), що цілком корелює з попереднім питанням та може давати відповіді на те, чому вони найменше поділяються. Вони можуть бути просто незрозумілими нашим співвітчизникам. Інклюзію, наприклад, в нашому суспільстві сприймають здебільшого як залучення до навчання осіб з особливими освітніми потребами. В дійсності, поняття інклюзії є набагато

ширшим за це й включає інклюзію всіх представників населення до повноцінного життя, надання можливостей з боку держави, в т.ч. й освітніх.

Найменше представлені такі цінності як «взаємозв'язок», «обмін знаннями» та «добročесність». Це є доволі закономірним, Якщо співставляти з попереднім питанням, але замість цінності «інновації та технології» тут є цінність «взаємозв'язок». Це означає, що ці цінності є цілком зрозумілими та прийнятними для наших співвітчизників.

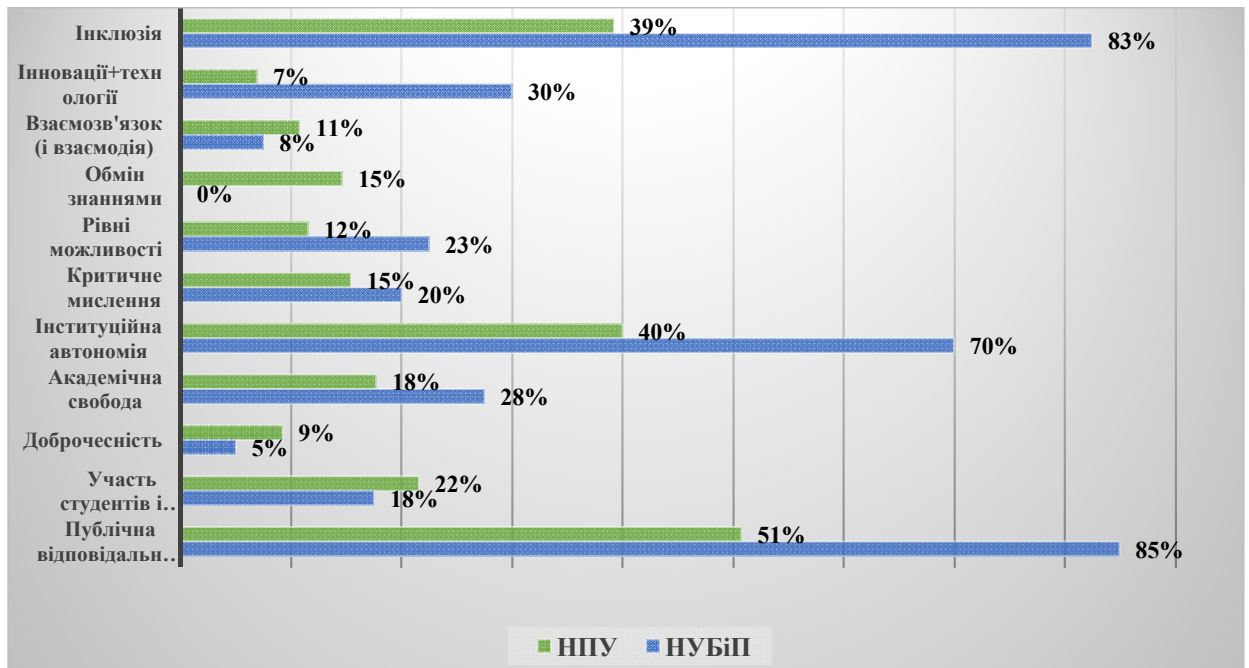

Рисунок 5. Частка респондентів НПУ та НУБіП за цінностями, які вони не розуміють чи не поділяють

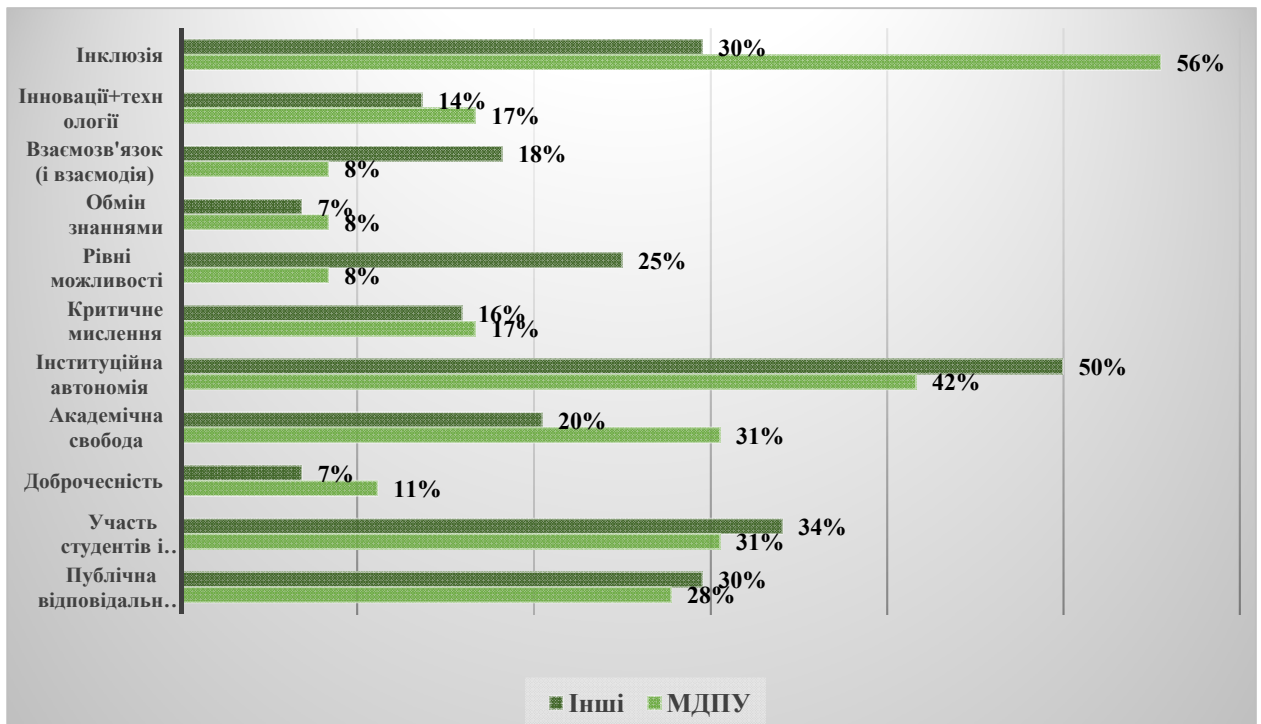

Рисунок 6. Частка респондентів МДПУ та Інших ЗВО за цінностями, які вони не розуміють чи не поділяють

Якщо аналізувати по університетах окремо, то побачимо, що в НПУ найбільше не зрозумілими чи не тими, які не поділяються є подібні до загальної вибірки (інклюзія – 51, інституційна автономія – 52, публічна відповідальність – 66). А найменш незрозумілими – інновації та технології, взаємодія та доброчесність.

В НУБіП по найменш зрозумілих цінностях ситуація є подібною до загальної вибірки, як й до тих, які цілком зрозумілі та прийнятні респондентами.

МДПУ має майже такі самі показники до найбільш незрозумілих, але є певна різниця в одній цінності: замість публічної відповідальності, та найменш зрозумілою чи прийнятною є академічна свобода та участь студентів і працівників в управлінні вищої освіти. Дві останні мають однакові показники.

В Інших закладах освіти серед незрозумілих чи неприйнятних

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

зустрічаються ті самі цінності, що й в загальній вибірці, але ще додатково додається цінність «участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти» (вона має однакову кількість відповідей, що й інклюзія). А найменше тут представлені цінності «інновації та технології», «взаємозв'язок» та «доброчесність», що не повністю, але корелює з попереднім питанням.

Якщо звернутись до рисунку 5, то по університетах маємо нерівне бачення цінностей ЄПВО, а саме якщо інклюзія є незрозумілою чи неприйнятною для обох ЗВО, то для НПУ це набагато менший показник, ніж для НУБіП (39% та 83% відповідно). Хоча тут можна це пояснити кількістю респондентів від кожного ЗВО, які брали участь в опитуванні. Хоча в обох установах ця цінність є в лідерах за цим питанням. Варто відмітити, що в НУБіП жоден респондент не дав відповідь, що не розуміє чи не приймає таку цінність як «обмін знаннями». Це є достатньо позитивним, адже обмін знаннями стає запорукою розвитку всієї наукової спільноти та становлення професійних спеціалістів.

На рисунку 6 відображені інші освітні установи України, які, в цілому, відображають загальну картину розуміння тих чи інших цінностей, але відмітною є різниця між розумінням цінності «інклюзія», яка дорівнює 26% між цими двома групами. Також відмітна різниця за цінністю «рівні можливості», яка складає 17%. Тобто в МДПУ лише 8% респондентів не розуміють чи не приймають дану цінність, як в інших закладах освіти – 25%. Між НПУ та НУБіП немає такої великої різниці за цією цінністю.

Якщо узагальнювати результати, то можна побачити, що вони корелюють з попереднім питанням, та ті цінності, які раніше були наведені як ті, які найбільше прийнятні, в цьому питанні зустрічаються як більш зрозумілі та навпаки. Це може й дати такий результат: якщо цінності наведені як ті, що не є прийнятними для наших освітян, студентів та працівників ЗВО, це не означає,

що вони не мають місце чи неважливі, це може означати, що вони просто не є зрозумілими для наших співвітчизників в силу низки причин.

Таблиця 4. Цінності ЄПВО, якими керуються колеги респондентів на практиці

	НП у	НУБіП	МДПУ	Інші	Всього
Інклюзія	21	4	4	11	40
Інновації+технології	47	15	15	14	91
Взаємозв'язок (і взаємодія)	86	33	22	26	167
Обмін знаннями	81	32	19	29	161
Рівні можливості	53	10	19	13	95
Критичне мислення	58	13	19	19	109
Інституційна автономія	10	2	3	7	20
Академічна свобода	33	5	9	10	57
Доброчесність	73	28	27	22	150
Участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти	35	21	11	11	78
Публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти	22	2	6	2	32

Отже, з таблиці 4 бачимо, що, в цілому, наші респонденти бачать, що їхні колеги на практиці керуються такими цінностями «взаємодія», «обмін знаннями» та «доброчесність» (167, 161 та 150 відповідно). Що збігається з тими цінностями, які є прийнятними для опитаних окрім цінності «взаємодія». Найменше колеги керуються цінностями «інклюзія», «інституційна автономія» та «публічна відповідальність». Що цілком збігається з попередніми результатами.

Аналіз серед університетів відобразив, що в НПУ колеги найбільше керуються тими самими цінностями, що й вибірка загалом, так само як й найменші показники. В НУБіП також збігаються й найбільші, й найменші показники із загальною вибіркою. В МДПУ є певні розбіжності по найбільших показниках: 3 цінностей мають показник 19, через те до найбільш використовуваних колегами цінностей додатково в цьому ЗВО можна віднести «рівні можливості» та «критичне мислення». А серед інших ЗВО різниця наявна серед найменш використовуваних цінностей – «інклюзія» там займає більшу вагу, ніж інших представлених, але «академічна свобода» має нижчі показники, ніж по інших ЗВО та вибірка загалом.

На рисунках 7 та 8 представлено дані результати в відсотковому відношенні до кількості респондентів за кожною окремою групою.

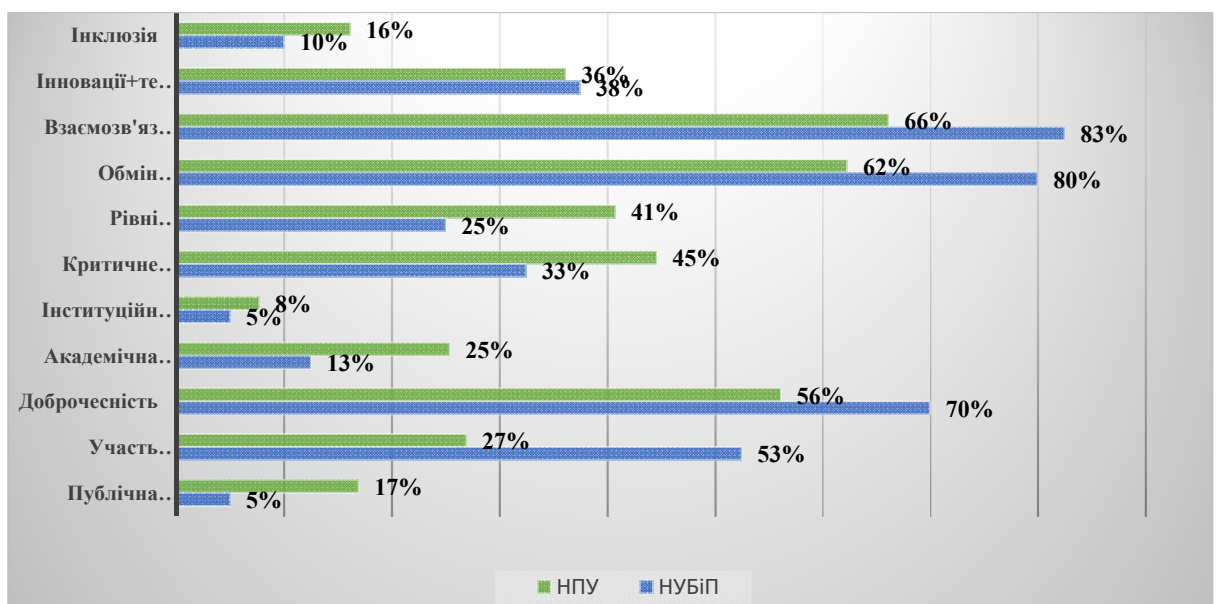

Рисунок 7. Частка респондентів НПУ та НУБіП за цінностями, якими керуються колеги на практиці

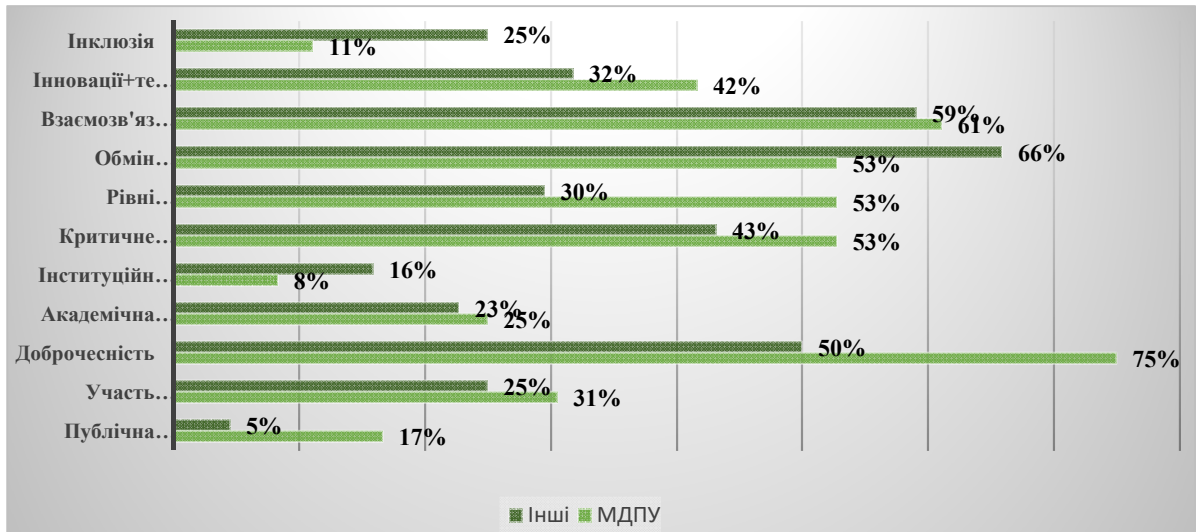

Рисунок 8. Частка респондентів МДПУ та Інших закладів освіти за цінностями, якими керуються колеги на практиці

Аналогічно до аналізу відповідей самих респондентів щодо тих цінностей, які здаються їм незрозумілими чи неприйнятними, проаналізуємо їхнє бачення колег цих респондентів. Результати цього аналізу наведено у таблиці 5 та на рисю 9 та 10.

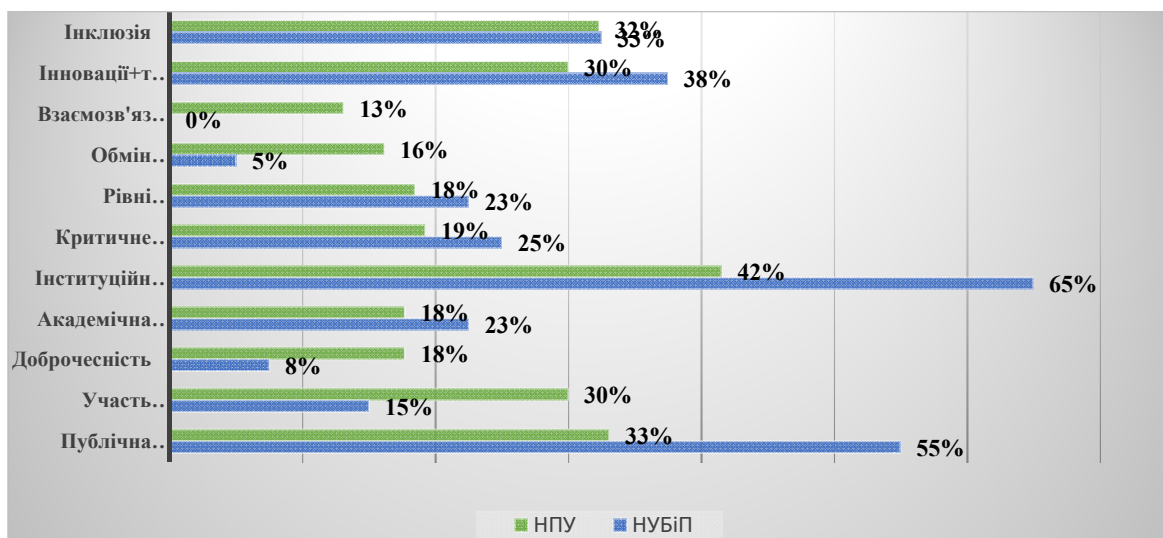
Таблиця 5. Цінності ЄПВО, які є незрозумілими чи неприйнятними для колег респондентів

	НПУ	НУБіП	МДПУ	Інші	Всього
Інклюзія	42	13	11	12	8
Інновації+технології	39	15	6	12	2
Взаємозв'язок (і взаємодія)	17	0	5	3	5
Обмін знаннями	21	2	8	5	6
Рівні можливості	24	9	8	7	8
Критичне мислення	25	10	5	8	8
Інституційна автономія	54	26	15	16	11
Академічна свобода	23	9	7	10	4

					9
Доброчесність	23	3	4	8	8
Участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти	39	6	10	16	1
Публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти	43	22	13	17	5

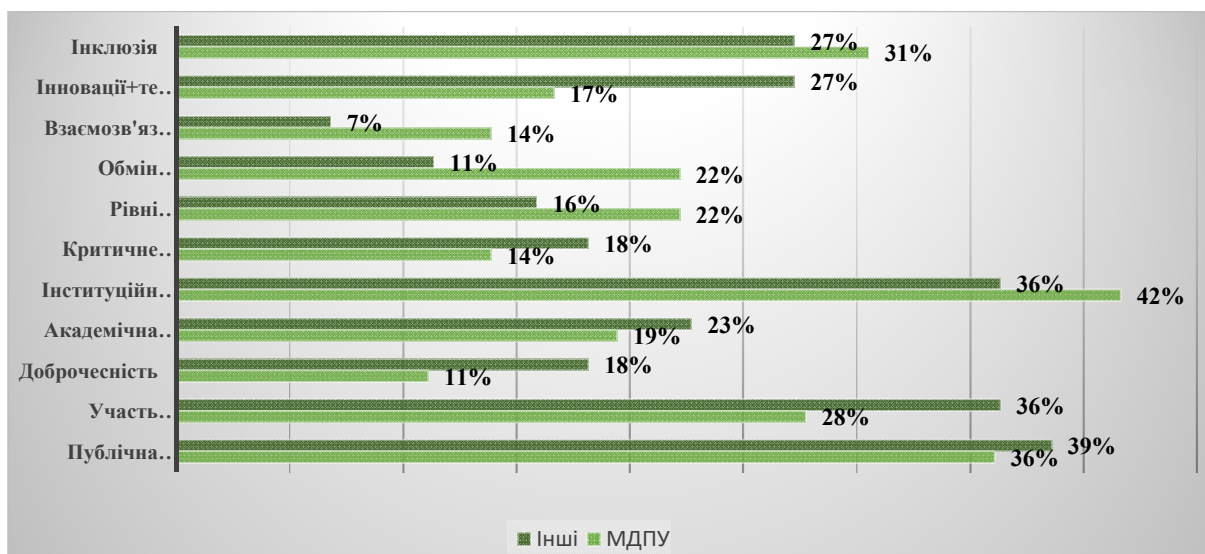
Дана таблиця відображає нам ті цінності, які здаються незрозумілими чи неприйнятними нашими колегами. В цілому, результати, які отримані, корелюють з попередніми результатами, які наведено вище. Найменш зрозумілими є ті результати, які є найменш представленими в попередній таблиці. Так, серед незрозумілих чи неприйнятних є цінність «інклюзія», «інституційна автономія» та «публічна відповідальність». Дані цифри обґрунтовують низький рівень важливості чи прийнятності даних цінностей, адже вони, як й для самих респондентів, є недостатньо зрозумілими. А серед цінностей, які найменше незрозумілі якраз ті, які найбільше зустрічаються в питанні 2 та питанні 4.

Рисунок 9. Частка респондентів НПУ та НУБіП за цінностями, які є незрозумілими чи неприйнятними для колег респондентів

Аналіз по ЗВО дає можливість побачити, що, не звертаючи увагу, на невеликі розбіжності, ті чи інші цінності зустрічаються в тих самих групах. Хоча й є певні відмінності, які наведені у таблиці 5 та на рисунках 9 та 10.

Рисунок 10. Частка респондентів МДПУ та інших закладів освіти за цінностями, які є незрозумілими чи неприйнятними для колег респондентів

Наступним кроком нашої методики визначення цінностей є аналіз того, наскільки офіційно визначені ті чи інші цінності по ЗВО. Результати аналізу наведено у таблиці 6 та на рис. 11, 12.

Таблиця 6. Цінності ЄПВО, які є офіційно визначеними (задекларованими) для ЗВО

	НПУ	НУБіП	МДПУ	Інші	Всього
Інклюзія	37	10	10	19	76
Інновації+технології	54	28	16	17	115
Взаємозв'язок (і взаємодія)	61	25	13	12	111
Обмін знаннями	65	31	23	17	136
Рівні можливості	53	15	15	15	98

Критичне мислення	37	4	10	9	60
Інституційна автономія	30	8	9	11	58
Академічна свобода	61	13	15	11	100
Доброчесність	95	27	22	29	173
Участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти	47	23	15	20	105
Публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти	30	12	7	4	53

Так, згідно таблиці 6, серед зазначених цінностей у всій вибірці зустрічаються «інновації та технології», «обмін знаннями» та «доброчесність». Вони мають найбільшу кількість відповідей й їх вважають опитувані як ті, що офіційно визначені чи задекларовані ЗВО. Серед найменш згадуваних можна відмітити «критичне мислення», «інституційна автономія» та «публічна відповідальність».

Відмінності по ЗВО можна побачити в таблиці та на рисунках, але, в цілому, ситуація є типовою для всіх ЗВО з незначними відхиленнями.

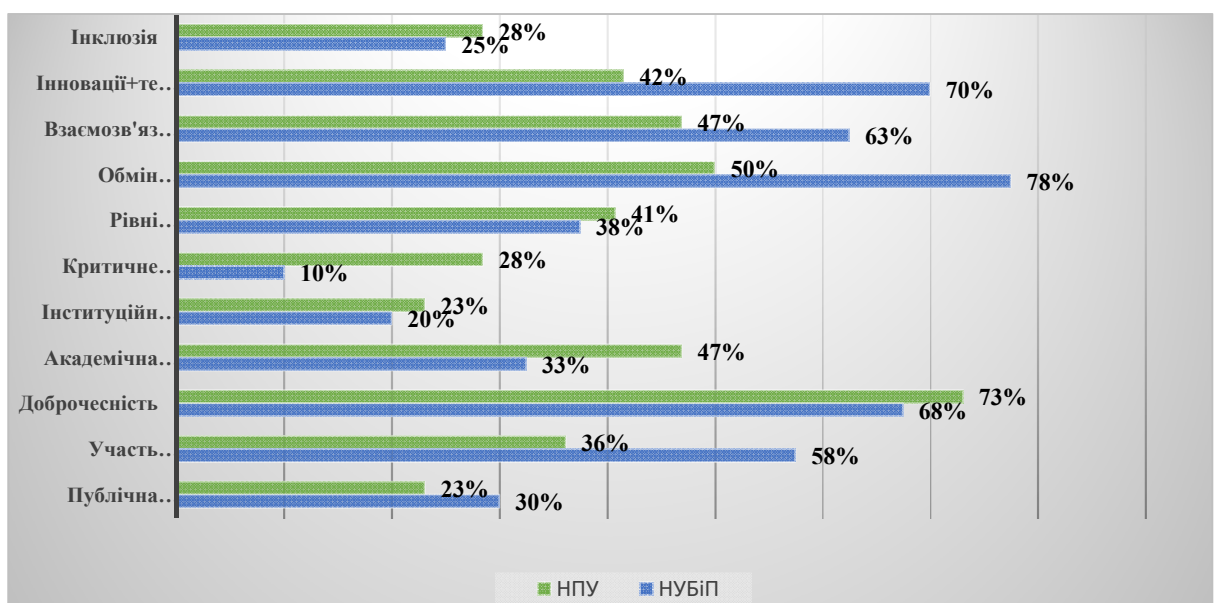

Рисунок 11. Частка респондентів НПУ та НУБіП за цінностями, які є офіційно визначеними ЗВО

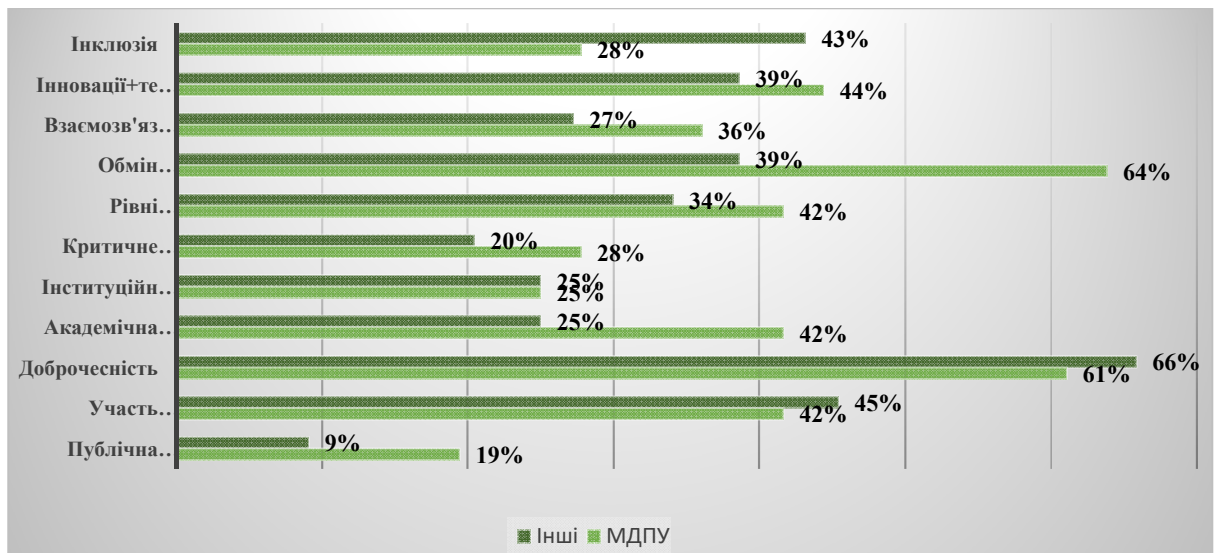

Рисунок 12. Частка респондентів МДПУ та Інших закладів освіти за цінностями, які є офіційно визначеними ЗВО

Логічним продовженням нашого дослідження буде з'ясувати, чи брали опитувані участь у визначенні цінностей свого ЗВО й чи могли вони впливати на вибір. Згідно відповідей респондентів ми сформували діаграми, які відображають чи могли вони впливати на вибір цінностей ЗВО (рис. 13, 14).

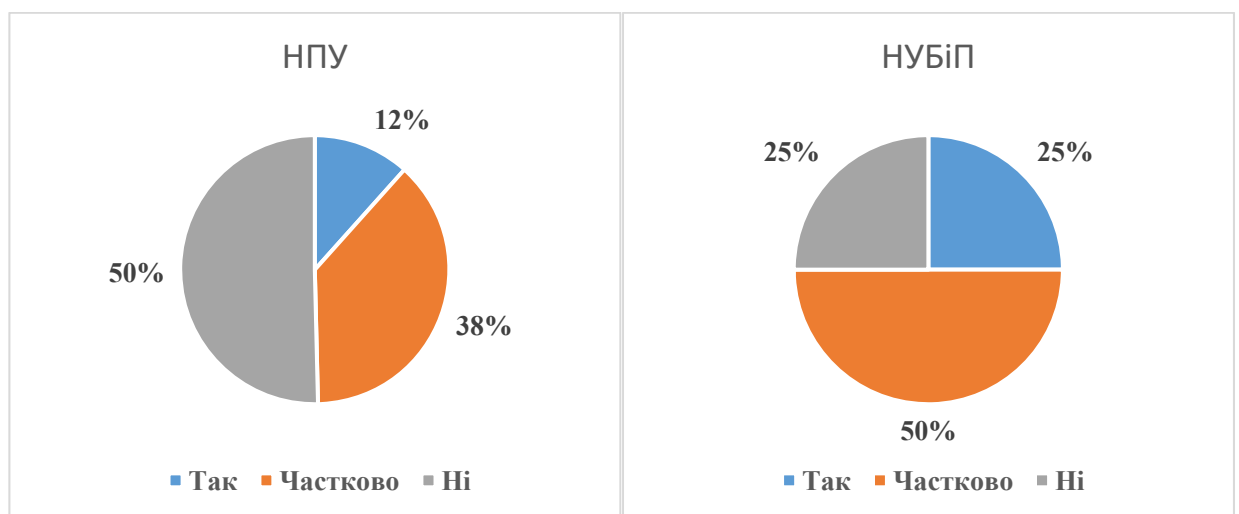

Рисунок 13. Можливість респондентів впливати на вибір цінностей свого ЗВО

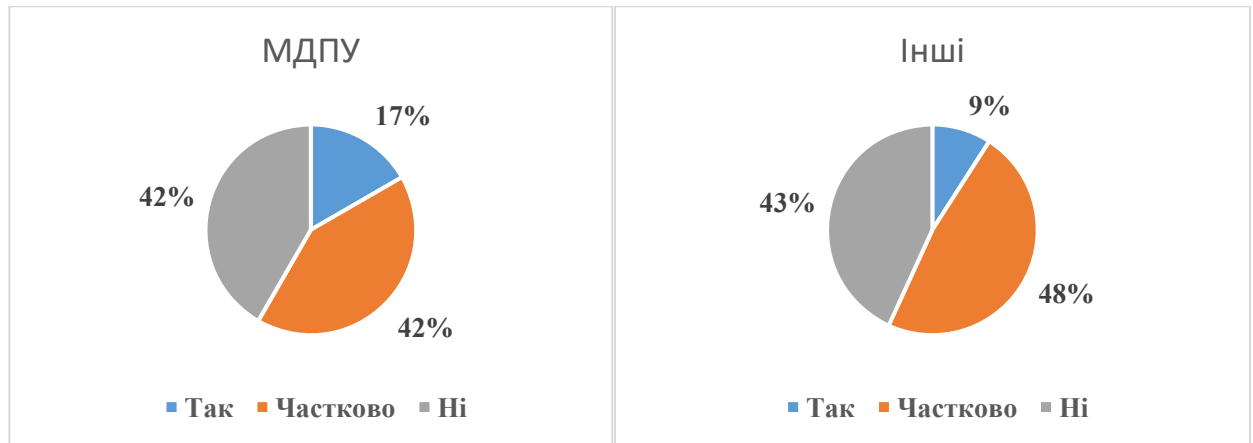

Рисунок 14. Можливість респондентів впливати на вибір цінностей свого ЗВО

Згідно даних рисунків ми бачимо, що по університетах результати різняться, за деякими навіть істотно.

Так, в НПУ лише 38% респондентів могли частково впливати на вибір цінностей ЗВО, коли 50% не мали такої можливості й лише 12% могли вплинути на нього.

В НУБіП є трохи інша ситуація: 50% могли частково впливати на вибір цінностей, 25% впливали та 25% - ні. Тобто тут як працівники університету, так й студенти більше могли вплинути на вибір тих цінностей, які їм здавались потрібними.

МДПУ має майже такий результат, як й НПУ (42% частково могли вплинути, 42% - не могли вплинути й 17% - вплинули на вибір).

В інших ЗВО 48% респондентів відмітили часткову можливість брати участь в виборі цінностей, 43% зазначили, що не мали такої можливості, а 9%

висловили, що вплинули на цей вибір.

В наступній таблиці 7 та на рисунках 15, 16 наведемо результати опитування щодо того, які саме цінності реалізуються в їхніх ЗВО. Це питання не є тотожним 6-му, адже там йдеться про офіційно визначеними, що не завжди означає практичну реалізацію.

Таблиця 7. Цінності ЄПВО, які є реалізуються в ЗВО респондентів

	НПУ	НУБіП	МДПУ	Інші	Всього
Інклюзія	20	8	11	15	54
Інновації+технології	43	38	20	14	115
Взаємозв'язок (і взаємодія)	72	36	25	23	156
Обмін знаннями	80	35	24	21	160
Рівні можливості	49	5	19	12	85
Критичне мислення	50	5	17	15	87
Інституційна автономія	22	4	4	5	35
Академічна свобода	47	4	11	8	70
Доброчесність	79	35	26	21	161
Участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти	46	26	15	18	105
Публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти	20	4	8	5	37

З результатів таблиці 7 бачимо, що в основному на практиці найбільше реалізуються такі цінності як «взаємодія», «обмін знаннями» та «доброчесність». А найменше – «інклюзія», «інституційна автономія» та «публічна відповідальність».

Результати по ЗВО можна охарактеризувати по-різному: деякі ЗВО

відображають загальну тенденцію, деякі – ні. Хоча за цінностями, які реалізуються найбільше на практиці розбіжностей немає, лише в НУБіП ще додатково є цінність «інновації та технології», але в основному відмінності серед цінностей, які найменше практикуються нашими ЗВО, а саме: академічна свобода – в таких ЗВО як МДПУ, НУБіП та Інші ЗВО. Але це ще не означає, щоці університети не забезпечують академічної свободи, просто серед наявних цінностей, вони більше орієнтуються на інші. Тим паче, що методикою було обмежено вибір до 5 цінностей. Наприклад, НУБіП дуже сильно проявляє свої цінності «інновації», «взаємодія», «обмін знаннями», що в середньому 90% респондентів відмітили ці цінності як ті, що найбільше реалізуються.

На рисунках 15 та 16 наведено відсоткові частки відповідей респондентів по заданому питанню.

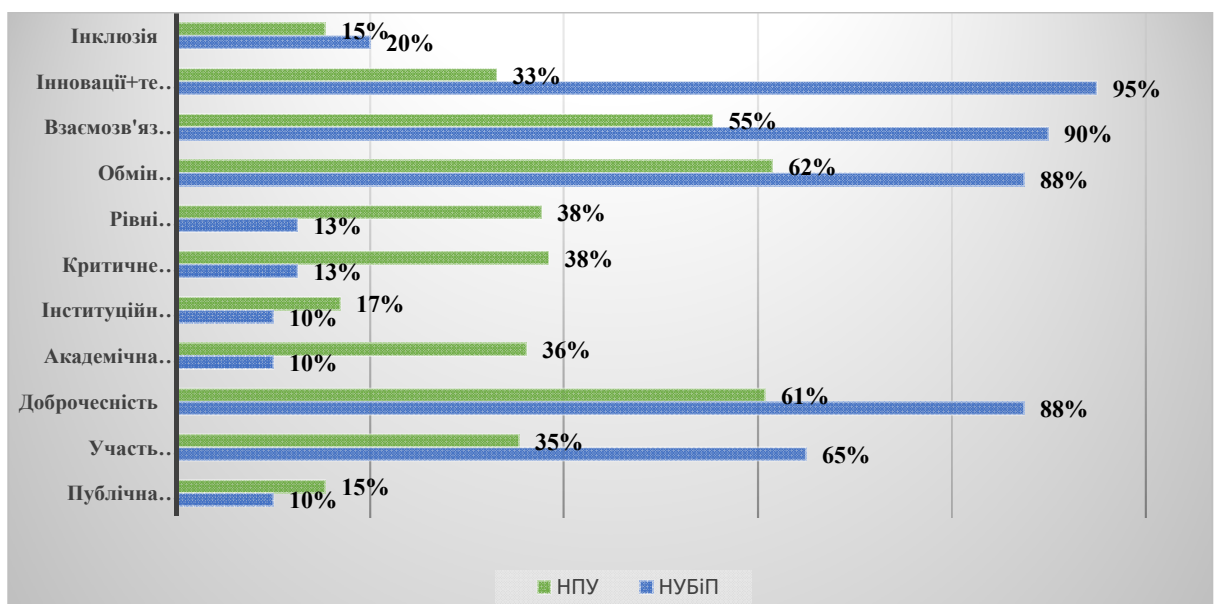

Рисунок 15. Частка респондентів НПУ та НУБіП за цінностями, які реалізуються на практиці ЗВО

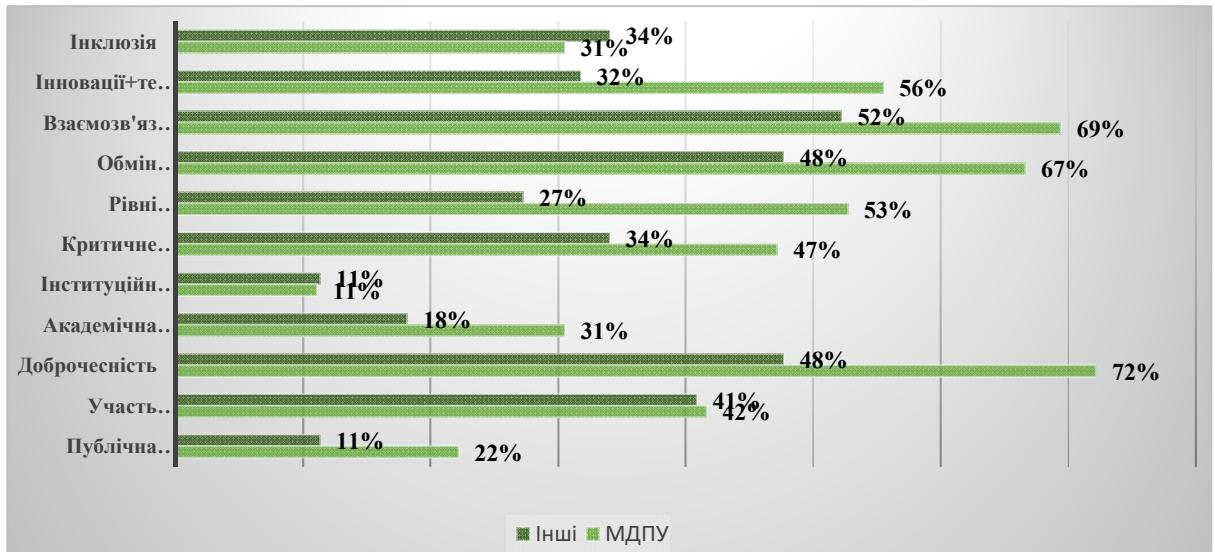

Рисунок 16. Частка респондентів МДПУ та Інших закладів освіти цінностями, які реалізуються на практиці ЗВО

Наступним кроком нашої методики було визначення співпадіння цінностей в різних досліджуваних групах. Так, спочатку ми проаналізували чи співпадають цінності студентів та викладачів. Результати наведено на рис. 17 та 18.

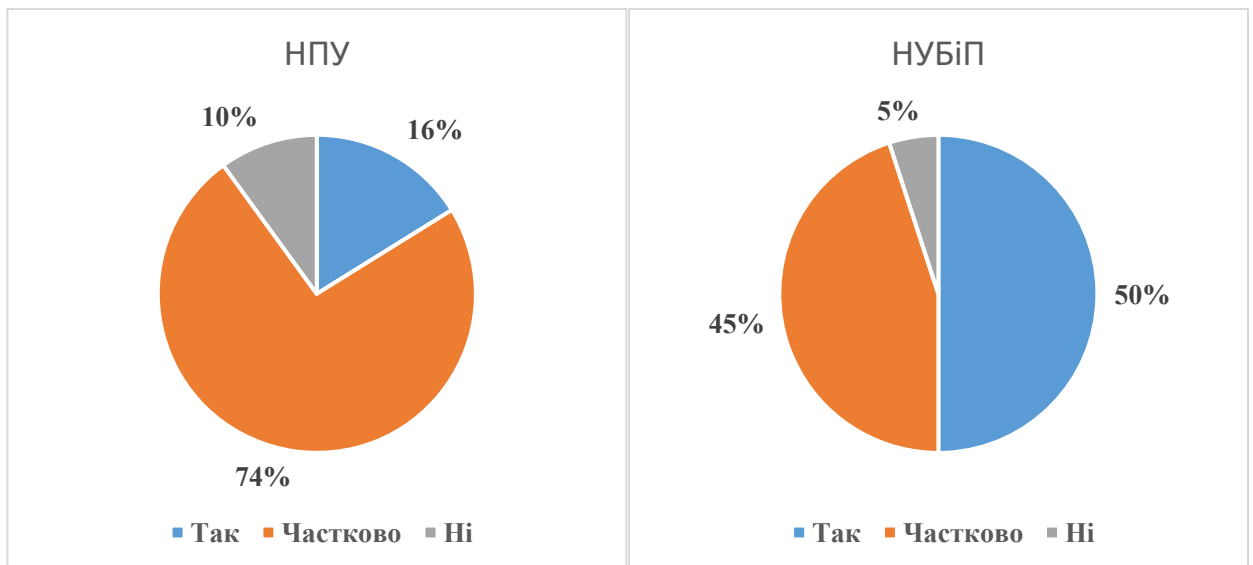

Рисунок 17. Співпадіння цінностей студентів та викладачів НПУ та НУБіП

Так, бачимо, що респонденти НПУ зазначають часткове співпадіння цінностей студентів та викладачів, але цей сектор має достатньо вагоме значення – 74%. 16% зазначають повне співпадіння, а 10% відповіли, що цінності студентів НПУ та викладачів не співпадають.

Якщо порівнювати з результатом НУБіП, то бачимо, що 50% опитаних бачать співпадіння, 45% зазначають часткове співпадіння та 5% відповіли, що їхні цінності не співпадають.

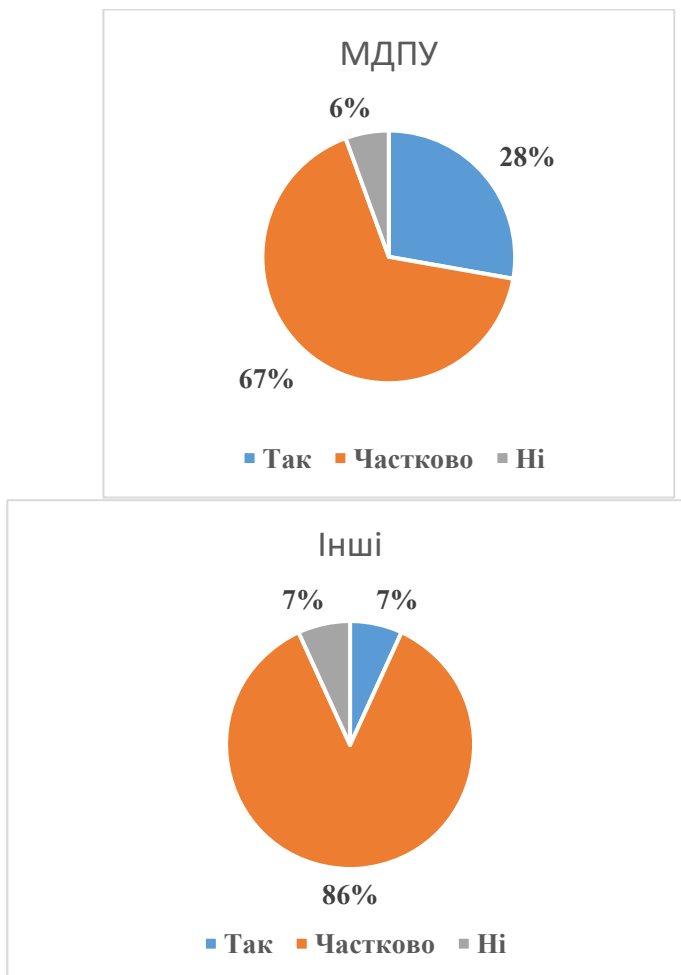

Рисунок 18. Співпадіння цінностей студентів та викладачів МДПУ та Інші ЗВО

На рисунку 18 наочно представлено бачення опитаних щодо МДПУ та Інших ЗВО. Так, в МДПУ 67% респондентів відмітили часткове співпадіння цінностей студентів та викладачів. 28% зауважують повне співпадіння та 6% його відсутність. А серед інших ЗВО можна виділити 86% часткового співпадіння та по 7% як повного співпадіння, так й його відсутність.

Але, в цілому, ми бачимо такий стан, коли цінності студентів та викладачів здебільшого співпадають аніж ні. Що є позитивною характеристикою.

Важливим для оцінки цінностей освітянської спільноти в Україні також важливим є розуміння того наскільки співпадають цінності персоналу ЗВО та його керівництва. Це є зрозумілим, адже співпадіння цінностей керівників та персоналу відображають погляд на певні проблеми, а також спричиняють підвищення якості роботи, можна говорити про синергетичний ефект.

Отже, на рисунках 19 та 20 наведемо оцінку респондентів щодо співпадіння їхніх поглядів на цінності із поглядами керівників ЗВО.

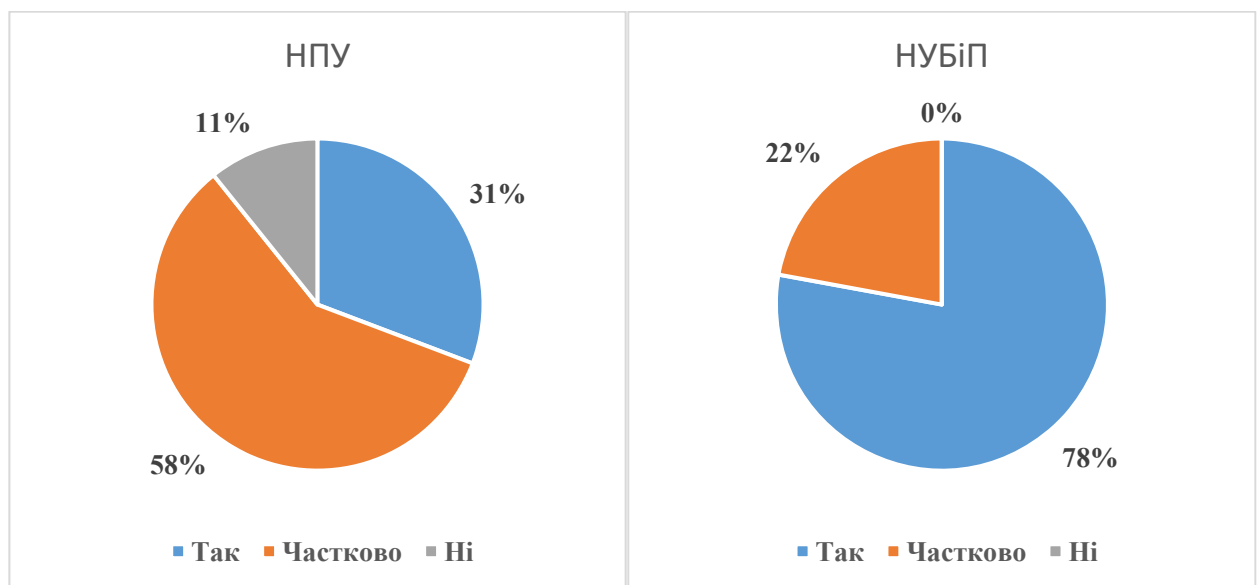

Рисунок 19. Співпадіння цінностей працівників та керівників НПУ та НУБіП

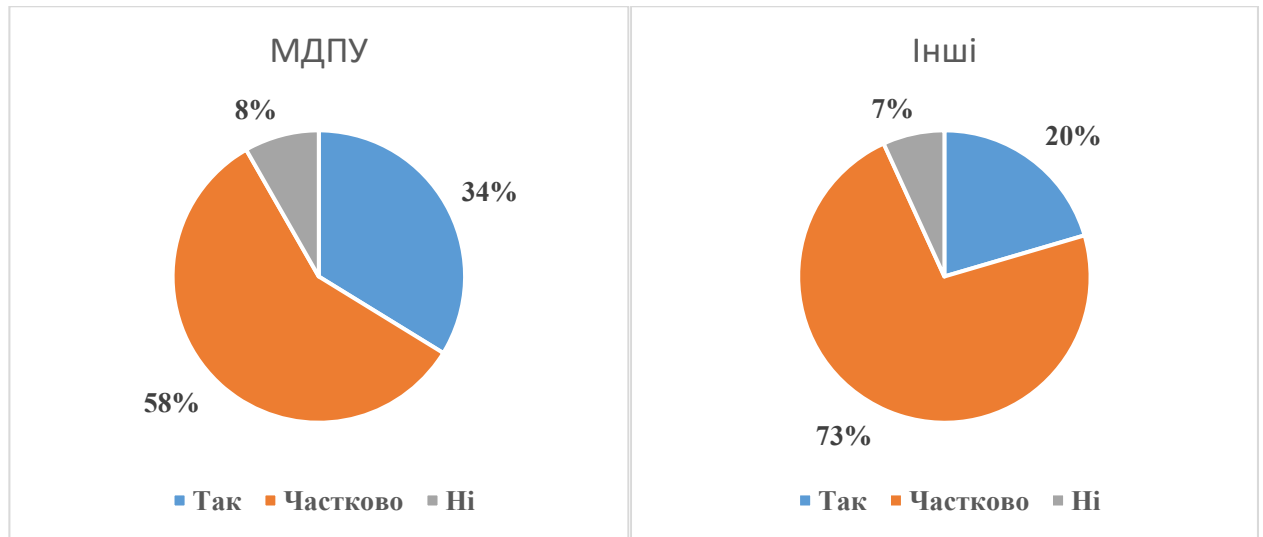

Рисунок 20. Співпадіння цінностей працівників та керівників МДПУ та Інші ЗВО

З даних рисунків ми маємо можливість побачити, що існує й спільні тенденції між ЗВО, й певні різниці. Так, порівняння двох ЗВО – НПУ та НУБіП на рис. 19 відображає бачення 58% респондентів НПУ часткове співпадіння цінностей працівників та керівників, 31% вважають, що співпадіння повне й лише 11% зауважують про його відсутність. До речі, це й найвищим показником серед досліджуваних об'єктів, але й кількість питаних в НПУ є найбільша.

В НУБіП ситуація з цього питання є інакшою – серед найбільш позитивного можна виділити відсутність негативної відповіді на поставлене запитання, тобто всі респонденти бачать чи часткове (78%) чи повне співпадіння (22%). Що, в цілому, є найкращим показником серед аналізованих ЗВО.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

В МДПУ ми бачимо схожу ситуацію із НПУ, а саме: 58% опитаних вважають, що цінності працівників та керівників ЗВО співпадають частково, 34% - бачать повне співпадіння, лише 8% не відмічають співпадіння цінностей.

В інших ЗВО більша частина опитаних (73%, що ж більше НПУ та МДПУ, але трохи менша НУБіП) вважають, що цінності працівників та керівників їхніх ЗВО частково співпадають, 20% вважають, що вони повністю співпадають, й лише 7% не бачать співпадіння. Останній результат є найкращим серед НПУ та МДПУ, але трохи більшим за НУБіП. Також такий результат цієї опитаної групи може бути наслідком нерівномірності вибірки, поєднанням великої кількості різних ЗВО, а й, відповідно, меншою сконцентрованістю опитаних.

Повне дослідження цінностей вищої освіти неможливим є також без розгляду співпадіння поглядів на цінностей академічного та адміністративного персоналу, так як академічний персонал забезпечує викладання дисциплін, підготовку студентів, а адміністративний організацію цього процесу. Ефективне поєднання роботи стає запорукою ефективного результату. Співпадіння поглядів в уьому випадку є важливим, адже організація роботи та викладання, які не мають спільного чи великі розбіжності, можуть негативно впливати на сам процес надання знань студентам та його наслідки.

Результати дослідження наведено на рисунках 21 та 22, де уаочнено результати опитування за ЗВО, які аналізуються.

Отже, з рис. 21 бачимо, що в НПУ респонденти відмічають здебільшого часткове (62%) співпадіння цінностей, що є позитивною характеристикою, хоча й повне співпадіння дорівнює 26%. Даний результат скоріш позитивно відображає ситуацію в НПУ. Серед респондентів 12% вважають, що співпадіння цінностей відстуне, це є більшим, ніж в попередньому питанні, але різниця не вагома – лише в 1%.

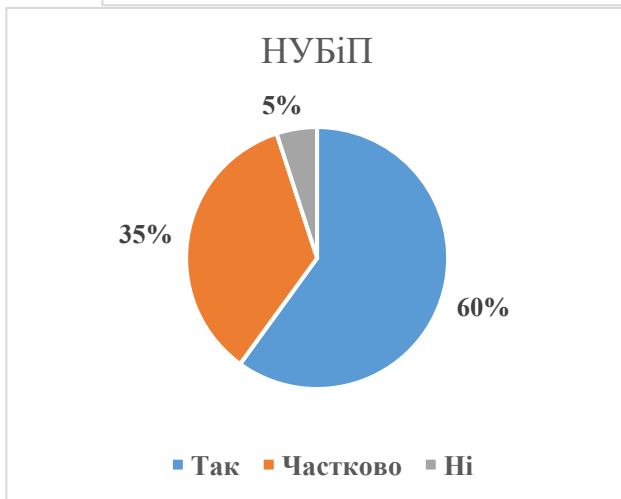
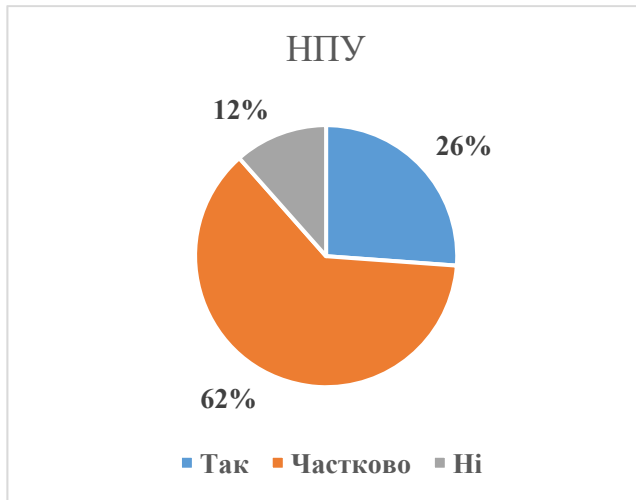

Рисунок 21. Співпадіння цінностей академічного та адміністративного персоналу НПУ та НУБіП

Результати НУБіП з рис. 21 відображають позитивний результат з досліджуваного фактору – 60% повне співпадіння цінностей, 35% - часткове. Що є найкращим результатом з досліджуваних ЗВО. Лише 5% опитуваних вважають, що цінності академічного та адміністративного персоналу не співпадають. Що є більшим ніж в попередньому питанню, де респонденти відповіли, що не вважають, що цінності працівників та керівників ЗВО не співпадають.

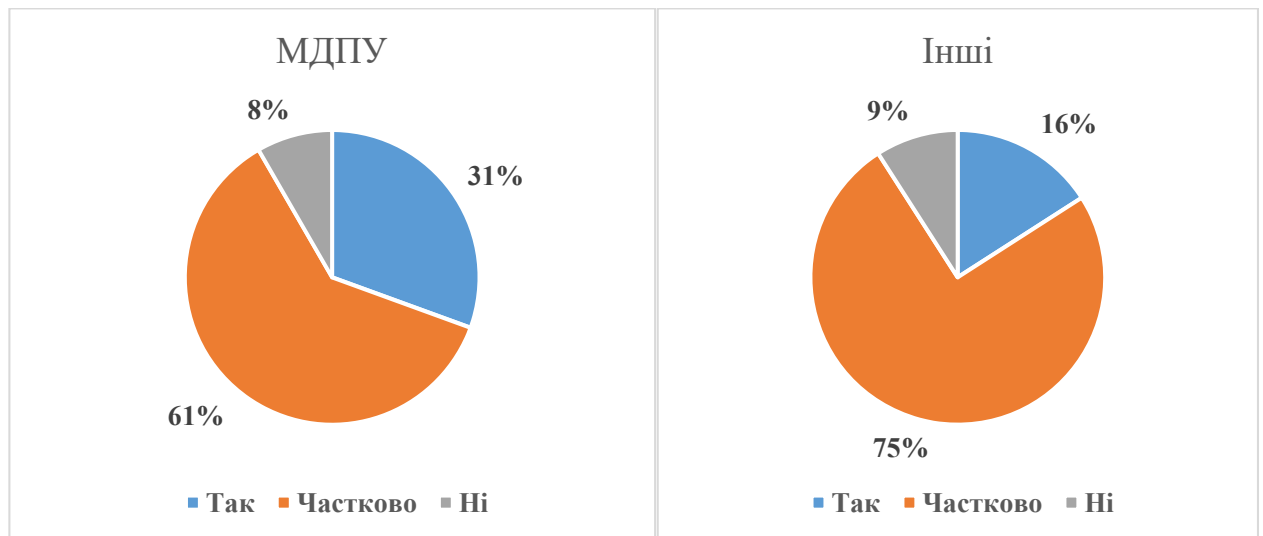

Рисунок 22. Співпадіння цінностей академічного та адміністративного персоналу МДПУ та Інші ЗВО

Рисунок 22 унаочнює результати за МДПУ та іншими ЗВО України. З нього видно, що в МДПУ ситуація майже тотожна до НПУ: 61% частково бачать співпадіння цінностей, 31% - повне співпадіння. А частина тих, хто вважає, що цінності не співпадають дорівнює 8%.

Респонденти з інших ЗВО відмічають в основному часткове співпадіння цінностей академічного та адміністративного персоналу ЗВО (75%), що є найбільшим показником в досліджуваній вибірці ЗВО, 16% вважають, що є повне співпадіння, а 9% відповіли, що цінності не співпадають.

Якщо ми усереднимо результат по всій вибірці респондентів, то з'ясуємо, що повне співпадіння цінностей бачать 30% опитаних, часткове - 60% й 10% вважають, що співпадіння відсутнє. В цілому, цей результат є більше позитивним, ніж негативним, адже більшість відмічає хоча й часткове, але співпадіння цінностей. Основною задачею на цей момент має стати, щоб частка

повного співпадіння збільшувалась, а часткового зменшувалась. Для цього має бути розроблена певна програма з боку держави про підвищення обізнаності про цінності, а також з навчання навичкам тих чи інших цінностей.

Для того, щоб зробити наше дослідження найбільш закінченим та логічним важливим є визначення того які саме цінності наші респонденти бачать пріоритетними для сталого розвитку вищої освіти України. Результати дослідження наведено у таблиці 7.

Таблиця 7. Пріоритетні цінності для сталого розвитку вищої освіти України

	НПУ	НУБіП	МДПУ	Інші	Всього
Інклюзія	32	28	9	19	88
Інновації+технології	87	33	28	28	176
Взаємозв'язок (і взаємодія)	56	12	19	19	106
Обмін знаннями	74	13	23	27	137
Рівні можливості	70	10	22	26	128
Критичне мислення	57	20	16	24	117
Інституційна автономія	23	9	5	6	43
Академічна свобода	68	15	18	17	118

Доброчесність	82	28	21	27	158
Участь студентів і працівників у врядуванні вищої освіти	43	14	11	12	80
Публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти	50	18	8	13	89

Як видно з таблиці, опитані вважають, що найбільш важливими для сталого розвитку вищої освіти є цінності «інновації+технології» (176 опитаних, 70% від загальної вибірки), «обмін знаннями» (137 опитаних, 55% від загальної вибірки) та «доброчесність» (158 осіб та 63% від загальної вибірки). Трохи менші показники мають цінності «рівні можливості» (128 осіб та 51% від вибірки), «критичне мислення» (117 осіб та 47% від вибірки) та «академічна свобода» (118 осіб та 47% від вибірки).

Найменша кількість респондентів вважають, що пріоритетними є такі цінності як «інклюзія» (88 осіб та 35% вибірки), «інституційна автономія» (43 особи та 17% вибірки) та «участь студентів та працівників у врядуванні вищої освіти» (80 осіб та 32% вибірки). Якщо ми пригадаємо приведені вище результати нашого дослідження, то побачимо, що ці цінності зустрічаються серед тих, які є найбільш незрозумілими чи неприйнятними для наших співвітчизників. Можна припустити, що вони є саме незрозумілими для нас, тому й займають такі позиції.

Якщо аналізувати результати по ЗВО, то можна навести також рисунки 23-24, де наочно представлено частки респондентів за цим питанням.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Отже, за результати НПУ ми бачимо, що найбільш пріоритетні цінності є тотожними до загальної вибірки: цінність «інновація+технології» (67%), «обмін знаннями» (74%) та «доброчесність» (63%). Якщо ми порівняємо це з результатами дослідження щодо цінностей які поділяють респонденти з цього ЗВО, то побачимо, що дві з них («інновація+технології» та «доброчесність») зазначені як ті, що вони й поділяють, а практично реалізуються на практиці – «взаємодія», «обмін знаннями» та «доброчесність». Найменш пріоритетними вважаються «інклюзія» (25%), «інституційна автономія» (18%) та «участь студентів та працівників у врядуванні вищої освіти» (33%), що є тотожним до загальної вибірки.

В НУБіП найбільш пріоритетними опитувані вважають «інклюзію» (70%), «інновації+технології» (83%) та «доброчесність» (70%). А найменш пріоритетними: «взаємодія» (30%), «рівні можливості» (25%) та «інституційні автономія» (23%), що відрізняється дещо від загальної вибірки.

В МДПУ ми бачимо трохи іншу картину. Так, найбільш пріоритетними є цінності «інновація+технології» (78%), «обмін знаннями» (64%) та «рівні можливості» (61%), хоча й доброчесність має не набагато менші показники (58%). А найменші показники пріоритетності мають «інклюзія» (25%), «інституційна автономія» (14%) та «публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти» (22%), що є типовим до загальної вибірки.

Аналіз 4-ї досліджуваної групи відображає результат всієї вибірки: найвищі показники - «інновація+технології» (64%), «обмін знаннями» (61%) та «доброчесність» (61%), а найменші – «інституційна автономія» (14%), «участь студентів та працівників у врядуванні вищої освіти» (27%) та «публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти» (30%).

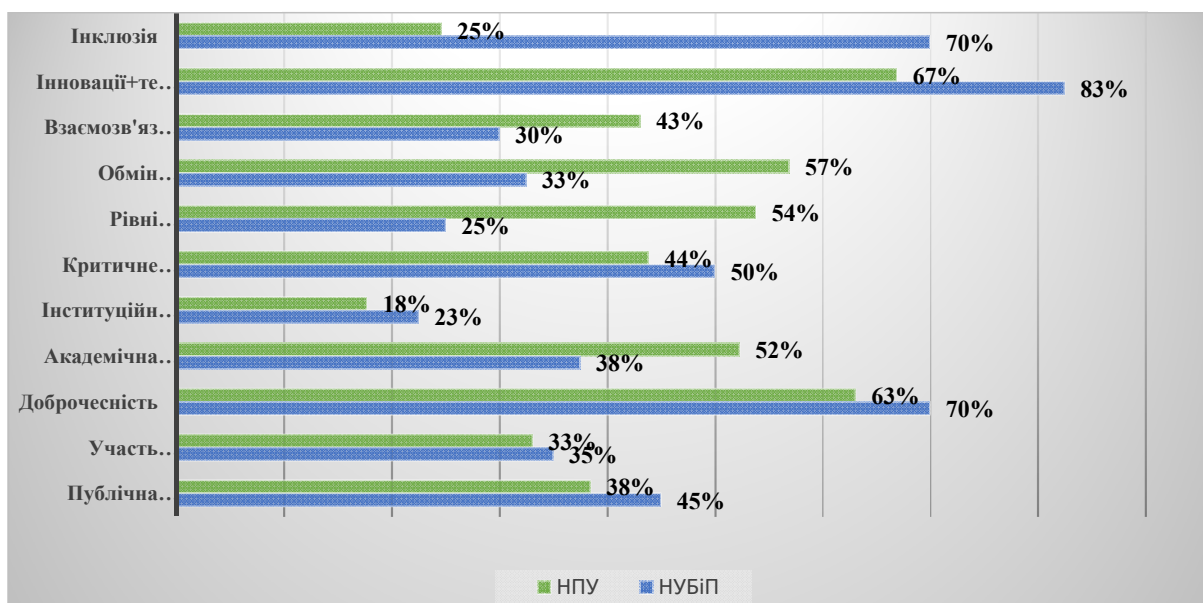

Рисунок 23. Частка респондентів НПУ та НУБіП за цінностями, які вважаються пріоритетними для сталого розвитку вищої освіти України

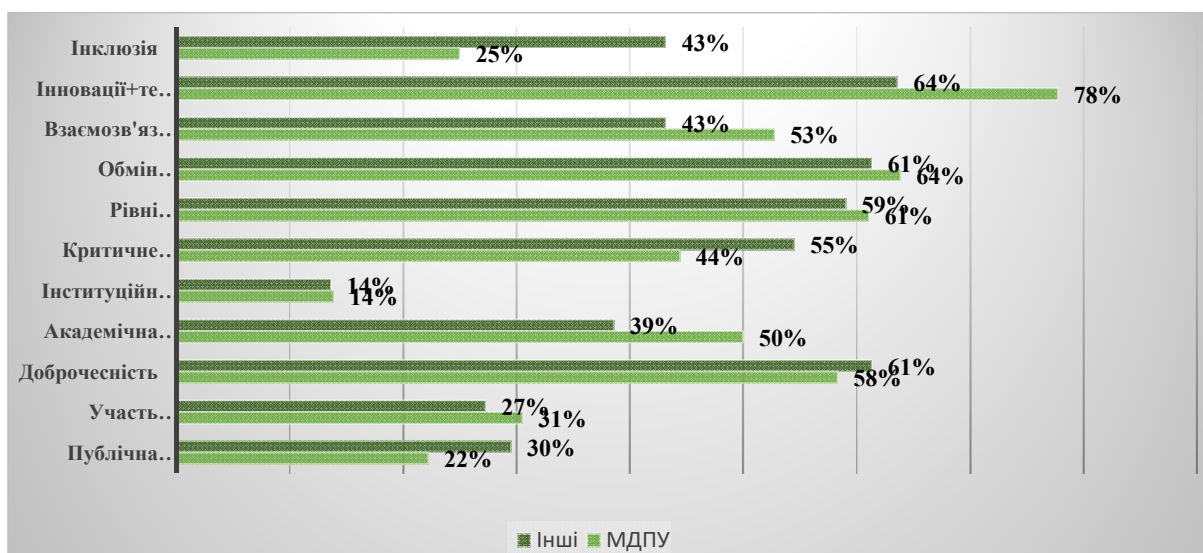

Рисунок 24. Частка респондентів МДПУ та Інших закладів за цінностями, які вважаються пріоритетними для сталого розвитку вищої освіти України

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Отже, після проведеного дослідження ми можемо зробити висновок, щодо розвитку цінностей вищої освіти в Україні. Як бачимо з отриманих результатів, що наведені в попередніх таблицях та рисунках, то в Українській освітній спільноті є прийнятними, зрозуміли цінності «інновації+технології», «взаємодія», «обмін знаннями» та «добročесність». Найменш зрозумілими чи прийнятними є цінності «інклюзія», «інституційна автономія», «участь студентів та працівників у врядуванні вищої освіти» та «публічна відповідальність як за вищу освіту, так і самої вищої освіти». При чому вони виступають й тими, які наші співвітчизники вважають найменш пріоритетними. Що можна пояснити тим, що вони є незрозумілими для нашого сьогодення.

В цілому, по досліджуваних ЗВО результати дещо різняться, хоча й не сильно, що свідчить про однакові тенденції в суспільстві. Нашу вищу освіту можна охарактеризувати як середовище із цінностями, які спрямовані на застосування інновацій, обмін знаннями між викладачами як між собою, так й зі студентами, взаємодія у виконуваних завданнях, що може дати синергійний ефект, та добročесність. Такий результат цінності «добročесність» є наслідком активної інформаційної політики з боку державних освітніх органів влади щодо розвитку її, а також переходом університетів до політики добročесності та втілення її у всіх напрямках роботи університету. Таким чином, ми бачимо, що інформаційна підтримка із позитивним чи негативним стимулюванням може мати свої результати та розвивати значення певної цінності. Це дає можливість сформулювати напрямки розвитку й інших цінностей, адже не можна казати, що якийсь з них є найбільш важливішими, а якісь мають менше значення. Разом всі вони є запорукою сталого розвитку вищої освіти в нашій державі та з урахуванням досвіду Європи, свідчать про свою ефективність. Тому, в кожному

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

університеті мають бути прийняті заходи по розвитку всіх них.

На особливу увагу мають заслуговувати ті цінності, які представлені найменше, адже вони є незрозумілими для нашого суспільства й незрозумілим є саме наслідки, які вони можуть мати для розвитку нашої вищої освіти та соціуму взагалі. Цінність інклюзії, наприклад, надасть можливість всім членам суспільства бути повноцінно в нього залученим, що підвищить якість життя населення, покращить його економічний стан та вирішить багато соціально-економічних питань, як-то безробіття, рівень грамотності населення, рівень заробітної плати тощо. Тому підвищення рівня поінформованості про інклюзію та наслідків її реалізації є актуальним та необхідним завданням для нашої освітньої спільноти.

Участь студентів та викладачів у врядуванні вищої освіти чи публічна відповідальність підвищить якість вищої освіти, так як це допоможе врахувати побажання усіх категорій, хто залучений до цього процесу, а також накладе відповідальність за свої дії, що є важелем покращання різних сфер вищої освіти: й результативність викладання, й опанування актуальних професійних навичок, й його практичної орієнтації тощо. Таким чином, ми розуміємо, що стан розвитку цінностей ЄПВО є достатньо непоганим, але має бути більш розвиненим та не настільки вузькоконцентрованим. Бажаним результатом нашої вищої освіти є розвиток усіх зазначених цінностей в рівномірній пропорції.

Представлені дидактичні матеріали є тільки першими кроками по дослідженню ціннісного вектору розвитку сучасної освіти, зокрема, системи вищої освіти. Закликаємо освітян всіх ланок освіти до співпраці!

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Рекомендовані джерела:

Андрущенко В.А Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір / В. П. Андрущенко, Т. В. Андрущенко, В. Л. Савельєв.–К.: «МП Леся», 2017.–464с.

Грицак Я. Цінності українців: pro et contra реформ в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/37721>

Паращенко Л., Громовий В. Уперед-назад до освіти, яка ґрунтується на цінностях(values-based education). Електронний ресурс. Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/812-upered-nazad-do-osviti-yaka-gruntuetsya-na-tsinnostyakh-values-based-education>

Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. Електронний ресурс. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html

Світове дослідження цінностей (World Values Survey). Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.worldvaluessurvey.org>

Указ Президента України. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29-30 травня 2020 р.) / ред. колегія: В.М. Завгородня, А.М. Куліш, та ін. – Суми: Сумський державний університет, 2020. – 272 с.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Amador F., Martinho A. P., Bacelar-Nicolau P., Caeiro S., Oliveira C. P. Education for sustainable development in higher education: evaluating coherence between theory and praxis. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. Volume 40, 2015 - Issue 6: Assessing and Evaluating Sustainable Development in Higher Education. P.867-882. <https://doi.org/10.1080/02602938.2015.1054783>

Blašková, M.; Tumová, D.; Blaško, R.; Majchrzak-Lepczyk, J. Spirals of Sustainable Academic Motivation, Creativity, and Trust of Higher Education Staff. *Sustainability* 2021, 13, 7057. <https://doi.org/10.3390/su13137057>

Broucker B., De Wit K., Verhoeven J. C. Higher education for public value: taking the debate beyond New Public Management. *Higher Education Research & Development*. Volume 37, 2018 - Issue 2. P. 227-240. <https://doi.org/10.1080/07294360.2017.1370441>.

Burger P., Daubb C.-H., Scherrerb Y. M. Creating values for sustainable development. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*. Vol. 17, No. 1, 2010, P. 1–3

Corbu C. Culture and sustainable human development. *Higher Education in Europe*. Volume 20, 1995 - Issue 4. P.168-169.

Garrison J., Östman L., Håkansson M. The creative use of companion values in environmental education and education for sustainable development: exploring the educative moment. *Environmental Education Research*. Volume 21, 2015 - Issue 2. P.183-204. <https://doi.org/10.1080/13504622.2014.936157>

Halliday J. Values and further Education. *British Journal of Educational Studies*. Volume 44, 1996 - Issue 1. P. 66-81. <https://doi.org/10.1080/00071005.1996.9974058>

Lovat T. J., Clement Neville D. The pedagogical imperative of values education. *Journal of Beliefs & Values. Studies in Religion & Education*. Volume 29, 2008 - Issue 3. P.273-285. <https://doi.org/10.1080/13617670802465821>

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

McClung G. W., Werner M. W. A Market/Value Based Approach to Satisfy Stakeholders of Higher Education. *Journal of Marketing for Higher Education*. Volume 18, 2008 - Issue 1. 2008. P. 102-123. <https://doi.org/10.1080/08841240802100345>

Nesterova M, Dielini M., Shynkaruk L, Yatsenko O. (2020). Trust as a cognitive base of social cohesion in the university communities, *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 8(1), 15-23. <https://doi.org/doi:10.5937/IJCRSEE2001015N>

Proctor G., Cahill J., Gore S., Lees J., Shloim N. A not-knowing, values-based and relational approach to counselling education. *British Journal of Guidance & Counselling*. Volume 36, 2020 - Issue 1. P.13-29. <https://doi.org/10.1080/03069885.2021.1912289>

Spitzeck H., Siegenthaler C. P. Value-driven and Stakeholder-based Ranking – A Closer Look at Evaluating “Education for Sustainable Development”. *Higher Education in Europe*. Volume 32, 2007 - Issue 1: Higher Education Ranking and its Ascending Impact on Higher Education. P.49-57. <https://doi.org/10.1080/03797720701618872>

Tanggaard L. Creating together – moving towards a ‘we-paradigm’ in educating for creativity. *Multicultural Education Review*. Volume 12, 2020 - Issue 1: Danish Experiences of “Togetherness” and Its Implications for Multicultural Education. P.4-16. <https://doi.org/10.1080/2005615X.2020.1720133>

Цінності об’єднаної Європи. ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2013. 45 с. https://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf.

Рябчук Микола «ЄВРОПЕЙЦІ» МИМОВОЛІ? ПРО ЦІННІСНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ. НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Випуск 3 – 4 (95 – 96). - https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/riabchuk_evropeitsi.pdf.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ. Фонд імені Фрідріха Еберта. Представництво в Україні.
http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/JEvropeiski_cinnosti_tables_and_diagrams_MR_.pdf.

Ярослав Грицак : Цінності сучасної Європи: домашнє завдання для українців. Відео. <https://www.youtube.com/watch?v=FAwLFia8T4U>.

Ярослав Грицак: Вибрані питання європейської історії. Лекція 8. Цінності. Відео. <https://www.youtube.com/watch?v=ZdRITQgRtmk>.

Rome Ministerial Communiqué.
http://eha.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf.

The values of Europeans.
https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb77/eb77_value_en.pdf.

European values study: <https://europeanvaluesstudy.eu>

The values of europeans. Standard Eurobarometer # 77, Spring 2012:
https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb77/eb77_value_en.pdf

European citizenship. Standard Eurobarometer # 91,
Spring 2019 SOCIAL ISSUES AND VALUES
<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2253>

[Dragolov, G., Ignácz, Z., Lorenz, J., Delhey, J., & Boehnke, K. \(2013\). Social Cohesion Radar Measuring Common Ground: An international Comparison of Social Cohesion Methods Report. The way of access: http://aei.pitt.edu/74134/1/Social_cohesion_radar.pdf](http://aei.pitt.edu/74134/1/Social_cohesion_radar.pdf)

Social Cohesion and Education - Background: Social Cohesion and Development, Social Functions of Education - Schools, Public, School, and Rights.

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

The way of access: <http://education.stateuniversity.com/pages/2428/Social-Cohesion-Education.html>

National
Pedagogical
Dragomanov
University

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

Дидактичні матеріали

Didactic materials

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ В ОСВІТІ

EU VALUES IN EDUCATION

Підписано до друку 21.10.2021 Гарнітура Times.
Умов.друк.арк. 4,88. Облік.видав.арк. 2,26
Наклад 300 пр. Зам. № 208
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.